

עניינים נחוצים

ממורנו הגר"י טשזנר שליט"א

ברכת קריאת שמע שלאחריה

א"נ ה"ק, אפילו אמר הברכות האלו אלא שלא התחיל אמת ויציב או אמת ואמונה, לא יצא י"ח קריאת ברכות אלו כראוי, לפי שעיקרם נתקנו לומר שהקב"ה האמית הבטחתו במצרים ועתיד לאמתה לנו לעתיד לבא.

כתב ה"ר מנוח אית דפרשי שהפך הדבר, שאומר אמת ואמונה בשחרית ואמת ויציב בערבית ונמצא משנה מטבע של חכמים, ומשום הכי לא יצא ידי חובתו. ועוד שהוא צריך להזכיר אמונה בערב שאנו מפקידים רוחנו לידו של הקדוש ברוך הוא ובחסדו מחזירה לנו והיינו דכתיב "להגיד בבקר חסדך" וכו'. וכתב ה"ר אשר דכי אמרינו לא יצא, דוקא כי אמר אני ה' אלהיכם אבל לא אמר אני ה' אלהיכם אין צריך לומר אמת כדאמרינו בגמרא [דף י"ד] לא אמר אני ה' אלהיכם אין צריך לומר אמת, עכ"ל ה"ר מנוח, עכ"ד הכסף משנה.

ד) והובא בשו"ע (סימן ס"ו סעיף י') וז"ל: כל מי שלא אמר אמת ויציב שחרית, ואמת ואמונה ערבית, לא יצא י"ח המצוה כתקנה.

וכיאר המ"ב (ס"ק נ"ג): כתיקונה - אבל לא שלא יצא כלל ידי ק"ש דהא קי"ל דברכות אין מעכבות לק"ש אלא שעיי"ז הק"ש שלו ג"כ איננו כראוי ויחזור עכ"פ לאמרה אחר התפלה אם לא אמרה קודם התפלה וכדלעיל בסימן ס' ס"ב. וטוב שיאמר עוד הפעם ק"ש (פירוש: שאם כבר אמר קריאת שמע וגם תפילת שמו"ע אבל ברכות ק"ש עדיין לא אמרם, צריך לאמרם אחר התפילה. ומעיקר הדין לא צריך לומר ק"ש פעם שניה, ומ"מ יש מעלה לומר ק"ש פעם נוספת עם הברכות).

כתב הטור בשם הירושלמי צריך להזכיר באמת ויציב יציאת מצרים ומלכות וקריעת ים סוף ומכות בכורות עיי"ש. ומשמע ברשב"א ברכות י"א דלעכובא הוא אפילו דיעבד. [אך בירושלמי ברכות פ"א הלכה ו' משמע קצת שהוא רק לכתחלה עיי"ש וצ"ע למעשה].

אם החליף ברכה של שחרית לערבית או להיפך אם עדיין לא אמר השם של סוף הברכה יחזור לתחילת הברכה, ואם אמר השם יסיים ואין צריך לחזור [ח"א בשם ה"ר מנוח], עכ"ד המ"ב.

ה) והטור שם ביאר שאע"פ שיוצא ידי חובת ק"ש, שהרי ברכות אינן מעכבות, מכל מקום אינו יוצא ידי חובת ק"ש כתקנה, כי ברכות אלו מענין ק"ש, שיעשה בגאולה העתידה כמו שעשה בגאולת מצרים, ולרב האי שברכות מעכבות לא יצא בק"ש.

עוד ביאר הטור, שאפילו אמר ברכות אלו, אך לא התחיל ב"אמת", לא יצא, כי עיקרן לומר שה' עתיד לאמת לנו הבטחתו כמו שאימת אותה במצרים, וכן נקט הרשב"א (לעיל י"א). ובפרישה כתב, שאינם כשאר ברכות שהמשנה באמצע ברכה

חשיבות ברכת אמת ויציב

א) אחר קריאת שמע בבוקר אומרים ברכת "אמת ויציב", ואחר קריאת שמע בערב "אמת ואמונה".

ואיתא במס' ברכות (דף י"ב). אמר רבה בר חנינא סבא משמיה דרב כל שלא אמר אמת ויציב שחרית ואמת ואמונה ערבית לא יצא ידי חובתו, שנאמר (תהלים צ"ב, ג') "להגיד בבקר חסדך ואמונתך בלילות".

פרש"י: כל מי שלא אמר ברכת אמת ויציב כמו שתקונה וכן אמת ואמונה בערבית לא יצא.

שנאמר להגיד בבקר חסדך - וברכת אמת ויציב כולה על חסד שעשה עם אבותינו היא, שהוציאם ממצרים ובקע להם הים והעבירם. וברכת אמת ואמונה מדבר בה אף על העתידות, שאנו מצפים שיקיים לנו הבטחתו ואמונתו לגאלנו מיד מלכים ומיד עריצים ולשום נפשנו בחיים, ולהדריכנו על במות אויבינו, כל אלה הנסים התדירים תמיד.

ב) והובא ברמב"ם (הלכות ק"ש פרק א' הלכה ז') וז"ל: וכל שאינו אומר אמת ויציב בשחרית ואמת ואמונה בערבית לא יצא ידי חובתו.

ובהגהות מיימוניות שם: כתב: פי' לא יצא ידי חובת ברכה, אבל ידי ק"ש יצא אפי' לא אמר הברכות כדלקמן בריש פרק שני.

ג) וכתב בכסף משנה: וכל שאינו אומר אמת ויציב וכו'. שם [י"ב]. מימרא דרבה בר חנינא סבא משמיה דרב ופירש"י דבשחרית אומר אמת ויציב על החסד שעשה עם אבותינו שהוציאם ממצרים ובקע להם הים וברכת אמת ואמונה מדבר על הגאולה העתידה שאנו מצפים שיקיים לנו הבטחתו ואמונתו לגאלנו מיד מלכים ועריצים ולשום נפשנו בחיים ולהדריכנו על במות אויבינו עכ"ל. ואף על פי שכבר הזכרנו יציאת מצרים בפרשת יציאת חזורים ואומרים אמת ויציב לומר שכשם שהקב"ה אימת הבטחתו במצרים כן יאמית לעתיד לבא וא"כ אמת ויציב נקשר עם אמת ואמונה ואף ע"פ שאמת ואמונה נתקן על גאולה העתידה אנו אומרים בסוף הברכה גאולה דפרעה כדי לסמוך לגאל ישראל.

וכתבו ההגהות בשם הרמ"ך דלא יצא י"ח היינו שלא יצא ידי חובת ברכה זו, אבל ידי חובת ק"ש יצא אפילו לא אמר הברכות כלל כדלקמן בפ"ב עכ"ל. ואני אומר שא"כ פשיטא הוא שמי שלא אמר אותה ברכה לא יצא י"ח אותה ברכה, לכך י"ל דכיון דברכות אלו שאנו מאמינים שכשם שעשה בגאולת מצרים כן יעשה בגאולה העתידה, מעין ק"ש הם, ואם לא אמרם, נהי דידי ק"ש יצא, ידי ק"ש כראוי לא יצא.

לסמוך גאולה לתפילה

(א) איתא במס' ברכות (דף ט:) העיד רבי יוסי בן אליקים משום קהלא קדישא דבירושלים כל הסומך גאולה לתפלה אינו נזוק כל היום כולו.

וביאר המהרש"א [חדושי אגדות] כל הסומך גאולה כו'. דמקרא דנפקא למסמך גאולה לתפלה דכתיב ה' צורי וגואלי וסמיך ליה יענך ה' ביום צרה וגו' נשמע מינה דאינו נזוק באותו יום.

(כ) עוד איתא בברכות (דף ד:) אמר רבי יוחנן: איזהו בן העולם הבא? - זה הסומך גאולה לתפלה של ערבית.

ופרש"י: וכל שכן דשחרית, דעיקר גאולת מצרים בשחרית הוה, כדכתיב ממחרת הפסח יצאו בני ישראל (במדבר ל"ג), וסמיכת גאולה לתפלה רמזה דוד בספר תהלים, דכתיב ה' צורי וגואלי (תהלים י"ט), וסמיך ליה יענך ה' ביום צרה (תהלים כ'), ואמרינן בברכות ירושלמי (פרק א'): מי שאינו סומך גאולה לתפלה למה הוא דומה - לאהבו של מלך שבא ודפק על פתחו של מלך, יצא המלך ומצאו שהפליג - אף הוא הפליג. אלא יהיה אדם מקרב להקדוש ברוך הוא אליו, ומרצהו בתשבחות וקלוסין של יציאת מצרים, והוא מתקרב אליו, ובעודו קרוב אליו יש לו לתבוע צרכיו.

(ג) הקשה רבינו יונה (ברכות דף ב' ע"ב) איזהו בן העוה"ב זה הסומך גאולה של ערבית לתפלה של ערבית. וכי מפני שסומך גאולה לתפלה יש לו שכר כל כך שיהיה בן עוה"ב.

ואומר מורי הרב שהטעם שזוכה לשכר גדול כזה, מפני שהקב"ה כשגאלנו והוציאנו ממצרים היה להיתנו לו לעבדים שנא' "כי עבדי הם אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים". ובברכת גאל ישראל מזכיר בה החסד שעשה עמנו הבורא, והתפלה היא עבודה כדאמרינן (בב"ק דף צב ב) "ועבדתם את ה' אלהיכם" זו היא תפלה, וכשהוא מזכיר יציאת מצרים ומתפלל מיד, מראה שכמו שהעבד שקונה אותו רבו חייב לעשות מצות רבו, כן הוא מכיר הטובה והגאולה שגאל אותו הבורא ושהוא עבדו ועובד אותו. וכיון שמכיר שהוא עבדו מפני שגאלו ועושה רצונו ומצותיו נמצא שבעבור זה זוכה לחיי העולם הבא.

ועוד אמר מורי נר"ו טעם אחר, מפני שכשמזכיר גאולת מצרים ומתפלל מיד הוא מראה שבוטח בה' בתפלה כיון שמבקש ממנו צרכיו שמי שאינו בוטח בו לא יבקש ממנו כלום. וכן נראה באלה שמות רבה בפרשת בא אל פרעה שאומר לשם, שכשראו ישראל הנסים והנפלאות שהיה עושה עמהם הבורא שלא כטבעו של עולם, בטחו בו. ועל זה נאמר "וירא ישראל את היד הגדולה אשר עשה ה' במצרים וייראו העם את ה' ויאמינו בה'", וגו'. וכיון שמזכיר עכשיו אותה הגאולה שבטחו אבותינו בה' והצילם ומתפלל, מיד נמצא שגם הוא בוטח בו שיענה אותו כמו שענה לישראל בעבור שבטחו בו, ומפני זה מזכיר אותה הגאולה ומתפלל מיד. והבטחון הוא עיקר היראה והאמונה, ולפיכך זוכה בסיבתו לחיי עולם הבא.

ומאי דאמרינן של תפלת ערבית לאו דוקא אלא מפני שתפלת ערבית רשות נקט ערבית וכל שכן תפלת שחרית. עכ"ל רבינו יונה.

(ד) והוכח הלכה זו בשו"ע (סימן ס"ו סעיף ה') וז"ל: צריך לסמוך גאולה לתפלה ולא יפסיק לאחר שאמר גאל ישראל, רק אם אירעו אונס וכו'.

וביאר המ"ב (ס"ק ל"ט) והוא חמור מאמצע הפרק, דאין להפסיק בו אפילו מפני היראה כמו בתפלה, אם לא במקום שיש חשש סכנה.

סמיכת גאולה לתפילה

(טו) צריך להסמיך גאולה לתפילה ואסור להפסיק ביניהם כלל, בין בשחרית ובין בערבית [אלא שיש איזה הקלות בערבית מבשחרית ויבוארו בדיני תפילת ערבית בס"ד]. אפילו קדיש וקדושה אין לענות בין גאולה לתפילה ואף לא ברכו ומודים. ואם עדיין לא שמע קדושה או ברכו וכו', והש"ץ מתקרב לאמרם, ימתין ב-"שירה חדשה" כדי לענות. ולתחילה ימתין לאחר שאמר

נחשבת לברכה כתיקונה, כי המחסר בהם יציאת מצרים או גאולה העתידה, אף שיצא, לא ברך כתקונה.

(ו) וכתב במטה משה (עמוד העבודה קדיש, ברכו וקריאת שמע סימן ק) ותקנו לומר אמת ויציב שחרית, על החסד שעשה עמנו הקדוש ברוך הוא שגאלנו והעבירנו בים, ושקע צרינו בתוכו. ואיתא בירושלמי (ברכות פ"א ה"ו) צריך להזכיר באמת ויציב, יציאת מצרים ומלכות, וקריעת ים סוף, ומכת בכורים, וצור ישראל וגואלו. ותקנו אמת ואמונה ערבית על הגאולה שלעתיד, שאנו מאמינים ומקוים שיקיים לנו הבטחתו ויגאלנו בקרוב (טור סי' ס"ו). ויש אומרים דאיתא בברכות (י"ב.) כל מי שלא אמר אמת ויציב שחרית ואמת ואמונה ערבית לא יצא, שנאמר "להגיד בבוקר חסדך", זה אמת ויציב, "ואמונתך בלילות", זה אמת ואמונה. פירוש בברכת אמת ויציב מספר ומאריך בחסדיו של הקדוש ברוך הוא, אבל בלילה יש להגיד אמונתך. ולפיכך אומרים אמת ואמונה ערבית כמו שכתוב "ואמונתך בלילות" (ארחות חיים דיני ברכו).

וכתב הכלבו סימן ט' שזאת הברכה נתקנה על דרך שלשה פרשיות של קריאת שמע. 'אמת אלהי עולם מלכנו', כנגד פרשה ראשונה שהיא קבלת עול מלכות שמים, 'אשרי איש שישמע למצותיך', כנגד והיה אם שמוע שהיא קבלת עול מצות, 'אמת ממצרים גאלתנו', כנגד פרשה של יציאת מצרים שהיא להזכיר שאנו עבדיו שפדאנו מבית עבדים, ולקחנו לעם סגולה, ונתן מצות יציאת לאות ולהיכר, כמנהג היום שנותנים אות אל העבדים הקנויים, עכ"ל המטה משה.

מדוע אמת ויציב אינה מתחילה "ברוך אתה" וכו'

(ז) כתב האבודרהם (ברכות ק"ש לאחריה) אמת ויציב ברכה זו אינה פותחת בברוך לפי שהיא סמוכה לברכה שלפני ק"ש, דק"ש לא היא הפסק. ולפי שסיים הפרשה השלישית של שמע ביציאת מצרים, על כן עיקר הברכה שהיא אחר ק"ש היא ספור יציאת מצרים.

האומר אמת אמת

(ח) איתא בשו"ע (סימן ס"ו סעיף ו') אם פסק מפני היראה או הכבוד אחר שאמר אמת, או שסיים קודם החזן וסמך ה' אלהיכם עם אמת וממתין שיתחיל החזן ושיאמר עמו, אינו צריך לחזור ולומר פעם אחרת אמת. וביאר המ"ב (ס"ק ל"א): פי' דאלו אם לא שהיה משתקין ליה כשחזר ואומר אמת, כמו בשמע שמע ומודים מודים. אבל בשהה אף דלא משתקין ליה, מ"מ אינו צריך לחזור דלמה לו לכופלו פעם שניה. וכן בכל מקום שהוא פוסק באיזה ברכה מברכות ק"ש, כשחזר אח"כ אינו צריך לחזור אלא לתיבה שפסק ממנה.

(ט) בערוך השולחן (שם סעיף י"א) ביאר יותר וז"ל: היחיד כשסיים אמת והמתין על החזן עד שיסיים אף על פי ששהה זמן מרובה מ"מ לא יתחיל אח"כ מן אמת אלא מן ויציב וכן כשמפסיק אחר אמת לדברים שמפסיקים באמצע הפרק כמו שנתבאר לא יתחיל אח"כ אמת אלא ויציב דשני פעמים אמת זה אחר זה אסור לומר ויש מי שרוצה לומר דגם ויציב יאמר עם אמת מפני שהוא ג"כ לשון אמת בארמית ואין המנהג כן [עמג"א סק"ט ודע דבעזרת אנו אומרים שני פעמים אמת אמת אתה הוא אדון וכו' אמת אתה הוא ראשון וכו' ואין זה כשני פעמים אמת כיון שיש הפסק בתיבות אחרות וע"פ זוהר ויקהל ד' רי"ז. י"ל ד' פעמים אמת, וכן מנהג הספרדים. אבל החזנים המנגנים אמת אמת כמה פעמים עון גדול הוא].

שלא לכפול תיבות כסתם

(י) בהערות הגרי"ש אלישיב (ברכות דף י"ד.) ביאר: כל אמת אמת תפסיה להאי. ונחלקו בזה אי כוונתם לומר שא"צ לומר תרי זימנא אמת, דהיינו שמביא הדבר לידי גיחוך לחזור פעמיים על תיבה אחת, וכ"מ ברש"י (וכן נראה דעת המ"ב). או שאסור לומר אמת אמת (וכן נראה דעת העה"ש), וכ"ה הפשטות דהוי כאומר שמע שמע דאסור ומשום דמיחזי כב' רשויות.

מכוון עם הש"ץ לסיים יחד עמו גאל ישראל אינו מחוייב לענות אמון, וא"כ יכול הש"ץ לסיים בקול רם. ואלו החוששין לצאת לכו"ע, [שיש חוששין כהמחבר שעניית אמון הוי הפסק בין גאולה לתפילה] יכולים לסיים עמו בשוה וכן נכון לעשות כמש"כ במ"ב (ס"ק ל"ה). וע' לשון הרמב"ם בפ"ט מתפילה ה"א שכתב וז"ל: כל העם יושבין ומתחיל ופורס על שמע בקול רם והם עונים אחריו אמון אחר כל ברכה וברכה והיודע לברך ולקרות עמו קורא עד שמברך גאל ישראל. ומכאן שלדעת הרמב"ם כשם שבתפילה מצותה בציבור, לאמרה יחד ממש והיינו בחזרת הש"ץ, כן גם בברכות ק"ש מצותן בציבור לאמרם יחד ממש ולכן נמי מצותם בישיבה דהוא קביעות יחדיו, ולדידן נהגו להקפיד על הסיום וכמו בזימון בברהמ"ז וא"כ נמי צריך לסיים עם הש"ץ בשוה וכמ"ש.

זנראה שמדינא נמי ראוי לשליח ציבור לומר ברכת גאל ישראל בקול רם, כמו שביארנו לעיל מדברי הרמב"ם, שכשהשליח ציבור אומר בלחש ולא שומעים כלל לא קיימו מצות פורס על שמע בזה, לפיכך ראוי לשליח ציבור בבוקר לומר בקול 'גאל ישראל' שמדין פורס על שמע עכ"פ יסיים הברכה בקול כדין, וראוי ללמד הקהל לומר יחד עמו, ויריחו בזה תפילה בציבור, שהעשרה מתחילים ממש יחד כדין. ואין לחשוש כלל שחייבים לענות אמון בסיים בשוה, דאינו חיוב כשם שביחיד אינו עונה על ברכת עצמו וכמ"ש.

ט) אמנם יש פוסקים המתירים לסיים בלחש וכן הובא בשם מרן הגר"ח קניבסקי זצ"ל: דבזמנינו שבלא"ה אין החזן משמיע כל הברכה אין לפקפק על המנהג, לכן העושה כן יש על מי לסמוך. ומ"מ דעת רוב הפוסקים שעל הש"ץ לסיים הברכה בקול.

כ) בלקוטי מהרי"ח העיר על מה שיש הפסק בסידורים בין 'ולתך סלה' לבין 'עזרת אבותינו'. ובסידור השל"ה מבואר שהם קשורים יחד. וכתב שהוא משום דבימים שאומרים פיוטים אומרים כאן הפיוט שקוראים 'זולת' וגם שהיה מנהג דביום שהיו אומרים הפיוט היו אומרים נוסח אחר של אמת ויצבי עד עזרת אבותינו. והיא מזכרת בספר חסידים (סימן רנ"ח), ע"ש במפרש, עכ"ד.

"עושה פלא" לפני שמתחיל "שירה חדשה", אולם בדיעבד כל שלא אמר "ברוך אתה ה' ", יכול לענות, ולאחר מכן צריך לחזור ל-"שירה חדשה" ולכל הפחות ל-"צור ישראל" (מ"ב סי' ס"ו ס"ק נ"ב).

טז) נחלקו המחבר והרמ"א בסי' ס"ו ס"ז, אם לענות אמון אחר גאל ישראל. למחבר אין עונין ולרמ"א עונין, וכתב המג"א דלצאת לכו"ע יסיים עם הש"ץ בשוה. לכן נוהגים במקומות רבים, שהקהל מסיימים ברכת גאל ישראל בשוה עם הש"ץ שאז אינם מחוייבים לענות אמון. וכן אפשר להתחיל שמו"ע מעט לפני הש"ץ, דהיינו להתחיל פסוק ה' שפתי תפתח וגו', ובמעט הזה אין זה נחשב שאינו מתפלל עם הציבור כיון שאין ניכר כלל הקדמתו (כ"כ המ"ב בסימן ס"ו ס"ק ל"ה). מיהו אם אירע שסיים גאל ישראל לפני הש"ץ ועדיין לא התחיל שמו"ע עד שהש"ץ סיים גאל ישראל, צריך לענות עליו אמון לדעת הרמ"א (בסי' ס"ו ס"ז).

יז) וכ"כ בקובץ מבית לוי (מבית דינו של הגר"ש ואזנר זצ"ל, חלק ו' עמ' כ"ד) וז"ל: בתפילת שחרית יסיים ברכת גאל ישראל עם הש"ץ בשוה, או שיתחיל לומר ה' שפתי תפתח מעט קודם שסיים הש"ץ גאל ישראל. ולא יסיים הש"ץ ברכת גאל ישראל בלחש.

יזכע"ז כתב בספר הליכות שלמה (פסקים מהגרש"ז אויערבאך זצ"ל על תפילה, פ"ו ה"ח) וז"ל: שליח ציבור יסיים ברכת גאל ישראל בקול רם. ובהערות שם שהורה לבחור ממשפחתו שניגש לשמש כש"ץ, שיזהר בג' דברים לאמרם בקול רם, גאל ישראל, פסוקי הקדושה וברכת מודים, וע"ש.

יזכ"כ בספר אמת ליעקב, הערות הגאון רבי יעקב קמנצקי על השו"ע (בסי' ס"ו) שהובא שם בשמו וז"ל: מה שיש נוהגים לומר בלחש תיבות "גאל ישראל" כדי שלא יענו אמון, אינו נכון, כי התקנה היתה שהש"ץ יוציא את הציבור בברכתו, עכ"ל.

יח) וכן בשו"ת תשובות והנהגות (ה"א סי' ק"ה) כ"כ וז"ל: בהרבה מקומות נהגו שש"ץ מסיים בלחש גאל ישראל, אך כשיש אנשים שנמצאים או בבין הפרקים או קודם או אחר התפילה מונע מהם עניית אמון שרוצים לענות [ומדינא עונים אחר ברכת גאל ישראל למי שכבר סיים גאל ישראל ועדיין לא התחיל ה' שפתי תפתח וכמ"ש ברמ"א סי' ס"ו ס"ז]. ובמג"א (ס"ו ס"ק י"א) כתב שאם

זמני תורה משה - במצות שבת גדולה
סדר הלימוד המיוחד

בלילי שבת לבני הישיבות החשובים שיחי' ממשיך ומתקיים מידי שבת בשבתו בהיכל ביהמ"ד "זכרון אליהו" ו"שערי תפילה" לבני הישיבות הקטנות ולבני הישיבות הגדולות הבאים לשבות בעירנו

כיבוד עשיר לאורך הסדר

בברכת א'גוטען שבת

מחכים ומצפים לראותכם

הנהלת האיגוד

לתרומות, הנצחות ושותפות בזכות הגדולה

של לימוד התורה 053-4188737

לעילוי נשמת הגאון הגדול
רבי שלמה זלמן ב"ר ישראל אולמן זצ"ל
 מרא דאתרא משכנות יעקב, בני ברק
 נלב"ע ט' שבט תשע"ח
 ת.נ.צ.ב.ה.

א-ל נא רפא נא לה

הציבור נקרא להמשיך והעתיך בתפילה ובתחנונים
 לרפואתה השלימה והמהירה של הרבנית
 מרת **תרצה בת קריינדל תליט"א**
 אשת חבר למודנו הג"י טשנר שליט"א
 הזקוקה לרחמי שמים מרובים בתושחי'
 והן א-ל כבד לא יאסא תפילת רבים

לע"נ הרב **ישראל יוסף ב"ר מנחם אריה קניגסהפר ז"ל**
 נלב"ע בליל ח' בשבט תשפ"ד
 תנצב"ה

הונצח ע"י הרב יצחק מאינץ שליט"א
 הגאון רבי **אברהם משה קניגסהפר שליט"א**
 יושב שבעה ברח' עזרת תורה 19 ירושלים

לזכות ולע"נ ר' חיים זל בן עישה ע"ה
 נלב"ע י"ב בשבט תשע"ה תנצב"ה
 הונצח ע"י בני הרב אסף ברוך שליט"א

לע"נ מרת יפה בת מלכה ע"ה
 נלב"ע ט' שבט תנצב"ה
 הונצח ע"י בתה הגב' ש. צברי שתחי'

תפילת תשלומין

הקדמה

א. **במסכת ברכות** (דף כו.) ביארה המשנה כל תפילה ותפילה עד מתי זמנה. ובגמ' שם נתבאר שאם עבר זמן זה ולא התפלל צריך להשלים תפילה זו.

וכגון שלא התפלל תפילת שחרית וכבר עבר חצות היום, משלים תפילה זו בזמן תפילת מנחה, דהיינו שמתפלל פעמיים, אחת לחובה ואחת לתשלומין.

ויש בדין זה פרטים רבים, וכגון מאיזה סיבה הפסיד תפילה זו, והאם לכל התפילות יש תשלומין, ומהו סדר התפילות, ועוד פרטים וכולם נתבארו בשו"ע סי' ק"ח. ונבארם אי"ה אחת לאחת.

ויש לידע שתפילת תשלומין אינה באותה מעלה כמו תפילה בזמנה, וכמבואר שם בגמ' ששכר תפילת תשלומין אינו כמו שכר תפילה בזמנה. [והגם שאין אנו מתפללים ע"מ לקבל פרס, מ"מ למדנו מזה שתפילה בזמנה היא בדרגה גבוהה יותר] ולכן מאוד יש להיזהר שלא להפסיד שום תפילה בזמנה.

למי יש תשלומין

ב. **בגמ'** מבואר שאם ביטל תפילה במזיד הרי זה בגדר מעוות לא יוכל לתקון. וביארו הראשונים שדווקא אם ביטל במזיד, אבל כל שלא עשה כן במזיד יש לו תשלומין אפי' אם אינו אנוס ממש כגון חולה וכדו', אלא רק שגג או טעה בדין או שכח, כל שלא ביטל התפילה בשאט נפש יש לו תשלומין. ונביא כאן כמה מהמקרים שנתבארו בשו"ע ובפוסקים.

שיכוך - שיכוך נחשב כאנוס ויש לו תשלומין - שו"ע סעיף ח'. ובסי' צ"ט ביאר המשנ"ב דהיינו דווקא כשהיה סבור שיהיה לו שהות להתפלל אחר שיפוג יינו, אלא שאח"כ נמשך בשתייתו. אבל אם התחיל לשתות סמוך כ"כ לסוף זמן התפילה שוודאי לא יוכל להפיג יינו בזמן קצר כ"כ, חשיב מזיד ואין לו תשלומין.

טרוד בעסקיו - מי שהיה טרוד בצורך ממונו (לקנות ולמכור סחורתו) וע"י כך עבר זמן תפילה, יש לו תשלומין. ואעפ"י שאסור להפסיד זמן תפילה מחמת הפסד ממונו, מ"מ אין זה נחשב מזיד המבטל בשאט נפש.

ולא רק בהפסד ממונו, אלא כל שהיה טרוד בעסק כל שהוא, וכגון שנכנס להסתפר או למרחץ, אעפ"י שהיה אסור לו להתחיל עסק זה משהגיע זמן תפילה, מ"מ כיון שהיה סבור שעדיין ישאר לו זמן אחר שיגמור אותו עסק, נחשב כאנוס לענין זה ויש לו תשלומין.

אין לו מים - בשו"ע סי' צ"ב מבואר שצריך לרחוץ ידיו במים לפני התפילה. ואם אין לו מים וחושש שיעבור זמן תפילה עד שימצא מים, ינקה ידיו בכל מידי דמנקה.

ומי שלא היו לו מים לרחוץ ידיו, ומחמת כן לא התפלל (שהיה סבור שכך הוא הדין) אעפ"י שעשה שלא כדיו, מ"מ יש לו תשלומין כיון שלא עשה כן במזיד.

אינו יכול לכוון - בסי' ק"א מבואר שלכתחילה צריך לכוון בכל הברכות, אולם אם אינו יכול לכוון בכולם, לפחות יכוון בברכת 'אבות'. ומי שלא התפלל מחמת שלא יכול לכוון בכל הברכות, אעפ"י שלא עשה כדיו, מ"מ כיון שסבר שכך הוא הדין דינו כשוגג ויש לו תשלומין.

אונן - מי שמת לו מת פטור מק"ש ותפילה עד אחר הקבורה. ואם עבר זמן תפילה עד שנקבר מתו אינו צריך להשלים. כיון שרק בשכח או נאנס שהיה מחוייב בתפילה, רק מחמת איזה סיבה לא התפלל צריך להשלים, אבל אונן שהוא פטור מתפילה אין צריך להשלים אח"כ².

עוסק בצרכי ציבור - העוסק במצוה פטור מן המצוה, הלכך העוסק בצרכי ציבור (בדבר שא"א לעשות ע"י אחרים) אינו צריך להפסיק כדי להתפלל. ולדעת רוב האחרונים אינו צריך להשלים כיון שהיה פטור (וכמו באונן). אמנם דעת הט"ז שצריך להשלים, ומחמת כן כתב הפמ"ג שטוב שישלים. אבל יתפלל בתורת נדבה ויחדש בה דבר.

מזיד - אעפ"י שנתבאר בגמ' שמזיד אין לו תשלומין מ"מ כתבו הראשונים שאם רוצה יכול להתפלל תפילה זו כתפילת נדבה. וכן פסק השו"ע³.

והנה בסי' ק"ז מבואר שהמתפלל תפילת נדבה צריך שיחדש בה דבר, כדי שיהיה ניכר שתפילתו אינה לשם חובה אלא לשם תחנונים.

וכאופן זה שהזיד ורוצה אח"כ להתפלל תפילה זו כנדבה, דעת הב"י שאין צריך לחדש בה דבר. והמשנ"ב הביא מהב"ח והגר"א שגם בזה צריך שיחדש בה דבר.

תשלומין לנשים

ג. **נשים** חייבות בתפילה. ואעפ"י שהיא מצוה שהזמן גרמא, מ"מ כיון שתפילה היא בקשת רחמים חייבות בתפילה כאנשים. אבל תפילת ערבית שהיא רשות, אעפ"י שעכשיו קיבלו עליהם כל ישראל לחובה, מ"מ הנשים לא קבלו עליהם ורובן אין מתפללות ערבית. כל זה מבואר בסי' ק"ו יעוי"ש.

ואשה שהחסירה אחת מהתפילות צריכה להשלימה בתפילה שאחריה. וכן מבואר במשנ"ב בסי' רס"ג שאשה שלא התפללה מנחה בערב שבת מחמת שהיתה טרודה תתפלל ערבית שתיים.

וכיאר הגרש"ז אויערבך שאעפ"י שאינה רגילה להתפלל ערבית, מ"מ כשחיסרה מנחה תתפלל ערבית שתיים, כיון שתפילת תשלומין היא רק לאחר תפילה העיקרית. וכפי שיבואר להלן.

ערך כתב שאשה הרגילה להתפלל ערבית, אם אירע לה שלא התפללה אינה מחוייבת להשלים, כיון שרוב הנשים לא קבלו עליהן. אולם אם רוצה להשלימה הרשות בידה.

קודם עלות השחר ונקבר אחר חצות. אבל אם מת לו מת אחר עלות השחר, כיון שכבר חל עליו חיוב תפילה חייב בתשלומין - משנ"ב סי' ע"א סק"ד.
3. ואעפ"י שבזמן הזה אין כדאי להתפלל נדבה וכמבואר בשו"ע סוף סי' ק"ז, מ"מ באופן זה שלא התפלל כלל תפילה זו, יכול להתפלל נדבה.

1. נאמר במוצש"ק פ' וארא. נכתב ע"י הרב אופיר נקר שליט"א, והיו הדברים לעיני מורנו הרב שליט"א.
(נושא השיעור הבא במוצש"ק פ' בא: עובר לפני המתפלל).
2. ודווקא כשהיה אונן מתחילת זמן תפילה עד סופה. וכגון שמת לו מת

צורת הפילת תשלומין

ד. **כשתקנו** חז"ל תפילת תשלומין לא תקנו אלא רק לתפילה עצמה שהיא בקשת רחמים, אבל ק"ש וברכותיה, וכן פסוד"ז אין להם תשלומין. לכן אדם שמשלים תפילת שחרית בזמן מנחה, אינו משלים אלא תפילת שמונה עשרה בלבד. וכן כשמשלים תפילת ערבית בזמן שחרית משלים שמו"ע בלבד.

סדר התפילות

ה. **כשמשלים** תפילה שחיסר צריך להקדים את תפילת החובה ואח"כ תפילת תשלומין. ואם היפך הסדר, דהיינו שהיה בדתו שהתפילה הראשונה תהיה לתשלומין והשניה לחובה, לא יצא ידי חובת תפילת תשלומין, וצריך לחזור ולהתפלל אותה לאחר שיתפלל תפילת חובה. והטעם הוא משום שלא תיקנו חז"ל השלמה אלא בזמן שעוסק בתפילה שחייב בה, ולא קודם לכן.

אמנם כתב הבה"ל דהיינו דווקא כשנתכוין בפירוש שתהיה הראשונה להשלמה, אבל אם התפלל שתיהן בסתמא, יצא.

להסמיך את התפילות

ו. **תפילת** תשלומין צריך להתפלל מיד אחר שמתפלל את תפילת החובה ולא ישהה בנתיים⁴. ויש מהאחרונים שסוברים שהוא לעיכובא דהיינו שאם לא השלים מיד שוב אינו יכול להשלים. אבל הרבה אחרונים סוברים שאף שלכתחילה צריך ליוזרה בזה מ"מ בדיעבד אינו מעכב.

המשנ"ב (ס"ק ט"ו) הביא מחלוקת זו וכתב שאעפ"י שלדינא אין זה מעכב, מ"מ לכתחילה נכון יותר שאם לא התפלל התשלומין מיד, יתפלל אותה בתורת נדבה, דהיינו שיתנה ויאמר: אם אני חייב הרי זו לחובתי ואם לאו הרי זו נדבה.

וכשמשלים תפילת ערבית בשחרית, וכן כשמשלים שחרית במנחה, לא יתפלל התשלומין מיד, אלא רק לאחר תחנון, דאין להפסיק בין השמו"ע לתחנון. וכן חזרת הש"צ של תפילת החובה יכול לשמוע קודם, כיון שמה שצריך להסמיך הוא משום שהשלמה צריכה להיות כשעדיין עוסק בתפילה, וכששומע חזרת הש"ץ עדיין נחשב כעוסק בתפילה.

נמצא שכשמשלים הסדר הוא כך: מתפלל תפילת שמו"ע לחובתו (ואם מתפלל בציבור שומע גם חזרת הש"צ) ואומר תחנון ואח"כ מתפלל שוב תפילת שמו"ע לתשלומין.

אמירת אשרי

ז. **כתוב** בסי' צ"ג שצריך לעמוד להתפלל מתוך שמחה, כגון דברי תנחומין של תורה. דהיינו בשחרית וערבית סמוך לגאולת מצרים, ובמנחה תקנו לומר 'אשרי' שכתוב בו 'רצון יראיו יעשה' וכן 'שומר ה' את כל אוהביו'. וכתבו הראשונים דה"ה בתפילת תשלומין יאמר 'אשרי' קודם שמתפלל תפילת תשלומין כדי שיעמוד בתפילה מתוך דברי תנחומין של תורה.

וכשמתפלל שחרית שתיים (להשלמת ערבית) בלאו הכי צריך לומר אשרי קודם למנצח ובא לציון, א"כ כשאומר אשרי קודם התשלומין אינו צריך לומר אח"כ שוב פעם אשרי.

דהיינו אם חיסר ערבית, מתפלל בשחרית שמו"ע לשם חובת שחרית, ושומע חזרת הש"צ, ואומר תחנון, ואומר 'אשרי', ומתפלל תפילת תשלומין, ואח"כ ממשיך למנצח ובא לציון עד סיום התפילה.

וברמ"א כתוב שדין זה הוא בכל התפילות ואפי' כשמתפלל ערבית שתיים להשלמת מנחה. אמנם בשם המקובלים כתבו שלא לומר אשרי בערבית.

ובמשנ"ב הביא מהדרך החיים דאיך שהאדם ינהג בזה יש לו על מי שיסמוך. ובפרט שכל דין זה של אמירת אשרי הוא רק לכתחילה, דמדינא אין צריך אלא לשהות כדי הילוך ארבע אמות בין תפילה לתפילה.

השלמה בזמן דיעבר

ח. **כתבו** האחרונים שהשלמה הוא רק בזמן הלכתחילה של תפילת החובה. דהיינו מי שחיסר ערבית ומשלים בשחרית, יכול להשלימה רק עד סוף ד' שעות, שהוא זמן שחרית לכתחילה.

אולם כתב הדרך החיים דהיינו דווקא אם התפלל שחרית קודם ד' שעות, אבל אם גם את תפילת שחרית מתפלל אחר ד' שעות יכול להשלים גם ערבית כיון שעוסק בתפילה.

וכשמתפלל ערבית שתיים (להשלמת מנחה) כתב הפמ"ג שיכול להשלימה עד עלות השחר. אולם הדרך החיים כתב שיכול להשלימה רק עד חצות הלילה, שהוא זמן הראוי לערבית לכתחילה. אמנם אם מתפלל את תפילת ערבית עצמה אחר חצות יכול גם להתפלל את תפילת התשלומין.

תשלומין בתפילה הסמוכה בלבד

ט. **כתב** הרמב"ם שלא תקנו תשלומין אלא לתפילה הסמוכה בלבד. דהיינו אדם שחיסר שחרית ומנחה מתפלל ערבית שתיים, אחת לחובת ערבית ואחת להשלמת מנחה, אבל שחרית אין לה תשלומין. וכן נפסק בשו"ע.

והוסיף הפמ"ג שאפי' אם התפלל מנחה, דהיינו חיסר שחרית, ומנחה התפלל בזמנה ולא השלים לתפילת שחרית. מתפלל אח"כ ערבית בלבד ואין לו תשלומין לשחרית, שהכלל הוא: לא תקנו תשלומין אלא בתפילה הסמוכה לה בלבד.

אמנם כתב השו"ע שאעפ"י שאין תשלומין באופן זה, מ"מ נכון שיתפלל אותה בתורת נדבה ויחדש בה דבר.

והוסיף בפמ"ג שכיון שיש כמה דעות בראשונים (ר' יונה ובה"ג ורשב"א) שמועיל השלמה גם באופן זה, לכן טוב שיתנה ויאמר: אם אני חייב להתפלל הרי זו לחובתי, ואם לאו הרי זו לנדבה. ובזה יצא לכל הדעות.

מנחה ונעילה

י. **כתב** הפמ"ג שאם חיסר ביה"כ מנחה ונעילה מתפלל ערבית ג' פעמים, אחת לחובה אחת לתשלומי מנחה ואחת לתשלומי נעילה. וביאר הטעם, שתפילת ערבית נחשבת כתפילה הסמוכה גם לגבי מנחה וגם לגבי נעילה כיון ששניהם זמנם עד סוף היום. ולכן יש תשלומין גם למנחה וגם לנעילה.

אולם יש פוסקים שחלקו עליו וסוברים שתפילת נעילה אין לה תשלומין. ולכן אין לו להתפלל אלא ב' תפילות אחת לחובת ערבית ואחת להשלמת מנחה.

4. ואם התחיל לאכול קודם שהתפלל תפילת תשלומין צריך להפסיק. כיון שצריך להסמיך את התפילה השניה לראשונה בכל מה שאפשר.

ובשו"ת שבט הלוי כתב דיש מקום להורות לו שיתפלל אותה דרך נדבה. דהיינו יתפלל אחת לשם ערבית, ואח"כ עוד אחת לתשלומי מנחה. ואח"כ עוד אחת דרך נדבה עבור מה שלא התפלל נעילה.

ואם יש לו שהות ביום להתפלל תפילה אחת, מנחה או נעילה, יתפלל מנחה. ואעפ"י שנעילה אין לה תשלומין מ"מ מנחה קודמת. ויותר מזה כתב בשו"ת שבה"ל (ח"ד סי' י"ג) שאפי' אם התכוין לשם תפילת נעילה, אינו משלים תפילת מנחה, כיון שנעילה עולה לו לשם תפילת מנחה, ונעילה עצמה אין לה תשלומין.

תפילת מוסף

יא. תפילת מוסף זמנה כל היום (ולכתחילה עד שבע שעות). ואם עבר כל היום ולא התפלל אין לה תשלומין. והטעם הוא, שכיון שתפילת מוסף הוא על הקרבת קרבנות המוספים, לכן אחר שעבר זמן הקרבת קרבן המוסף שוב אינו יכול להתפלל תפילת מוסף, וכמו שקרבן המוסף עצמו אין לו תשלומין, שאם עבר יומו ולא הקריבו בטל קרבנו.

ואעפ"י שכל התפילות כנגד הקרבנות תקנום, [שחרית כנגד תמיד של שחר, ומנחה כנגד תמיד של בין הערביים, וערבית כנגד הקטרת פדרים ואברים]. ואפ"ה יש להם תשלומין אעפ"י שעבר זמן הקרבנות. מ"מ יש חילוק, שבשאר התפילות אין מזכירין בהן הקרבנות אלא רק נתקנו כנגד הקרבנות, משא"כ תפילת מוסף שמזכיר בה את הקרבנות עצמן לכן אינו יכול להשלימה אחר זמנה, דהאיך יקרא הקרבנות וכבר עבר זמן מוסף [משנ"ב בסי' ק"ח סק"כ, ובסי' רפ"ו סק"ג].

כשם שאין תשלומין למוסף כך אין משלימין בה, דהיינו אם חיסר תפילת שחרית ביום שיש בו מוסף אינו יכול להשלים ע"י שיתפלל מוסף שתיים - משנ"ב ס"ק ט"ז.

אעפ"י שאין תשלומין למוסף וכן אין משלימין במוסף, מ"מ תפילת מוסף לא נחשבת הפסקה. דהיינו מי ששכח ולא התפלל שחרית ומוסף, ונזכר בזמן מנחה, יתפלל מנחה ואח"כ מוסף ואחריו תשלומי שחרית. ואעפ"י שיש דין להסמיך תפילת התשלומין לתפילת החובה [וכאן הרי מוסף מפסיק בין מנחה לתשלומי שחרית] מ"מ מוסף לא נחשב הפסק כיון שעוסק בתפילה.

יב. אם אירע שלא התפלל מוסף, ונזכר בסוף היום וכעת צריך להתפלל גם מנחה וגם מוסף ואין לו שהות להתפלל שתי תפילות. כתב המג"א (סי' רפ"ו סק"ג) שיתפלל מוסף. ואעפ"י שמנחה תדירה, ותדיר קודם. מ"מ כיון שמנחה יש לה תשלומין ומוסף אין לו תשלומין עדיף שיתפלל מוסף, ומנחה ישלים אחר שיתפלל ערבית.

ועיין דגול מרובה שם שהשיג על דברי המג"א שבירושלמי מפורש להיפך, שכשאין שהות ביום יתפלל מנחה אעפ"י שמפסיד מוסף. והרא"ש הביא דברי הירושלמי הזה. וכן העיר הצ"ח בברכות מדברי הירושלמי.

תשלומין בתפילות שונות

יג. כבר נתבאר שתפילת תשלומין נתקנה רק בשמונה עשרה ולא בשאר חלקי התפילה. ובתפילת שמו"ע אין הבדל בין שחרית מנחה וערבית. וכשמשלים הוא מתפלל את אותו נוסח בשמונה עשרה פעמיים.

אולם יש אופנים שנוסח התפילה שונה, וכגון שחיסר מנחה בע"ש וצריך להשלימה בשבת, כיצד יעשה.

והכלל בזה הוא שלעולם תפילת התשלומין היא כמו תפילת החובה. והבן איש חי המשיל זאת לאורח, שממדת דרך ארץ צריך לאכול כמו שאוכל בעה"ב, ואין לו לבקש שיתנו לו אוכל כמו שרגיל בביתו.

הלכה, אם לא התפלל מנחה בערב שבת, מתפלל ערבית שתיים, ובשתיים מתפלל תפילת שבת, הראשונה לערבית והשניה לתשלומי מנחה.

וכן להיפך אם חיסר מנחה בשבת, מתפלל במוצאי שבת שתי תפילות של חול, הראשונה לערבית והשניה לתשלומי מנחה.

ולענין הבדלה בתפילה [אתה חוננתנו] מזכיר רק בתפילה הראשונה, ובתפילה השניה אינו מזכיר משום שהבדלה די בפעם אחת.

ואם לא הזכיר בשתיים יצא, דהבדלה בתפילה אינה מעכבת. וכן אם הזכיר בשתיים יצא, אעפ"י שלא היה צריך להזכיר בשניה מ"מ אין זה הפסק. אולם אם הזכיר בשניה ולא הזכיר בראשונה לא יצא ידי חובת תשלומין, שהרי גילה בדעתו שאת הראשונה התפלל לתשלומין [ולכן לא הבדיל בה] ואת השניה התפלל לחובה [ולכן הבדיל בה], וקי"ל שאם היפך הסדר לא יצא יד"ח תשלומין וכדלעיל אות ה'.

וכשחיסר תפילה בשבת ומשלימה בשבת עצמה, וכגון חיסר ערבית ומשלימה בשחרית. מתפלל בשניהם בנוסח שחרית דהיינו 'שמח משה', וכפי הכלל שנתבאר שלעולם תפילת התשלומין היא כמו תפילת החובה.

תשלומין בתפילות ר"ח

יד. אם לא התפלל מנחה בערב ראש חודש, משלים בערבית, ואומר בשתייהן יעלה ויבא. שכשם שבתפילת החובה צריך להזכיר יעלה ויבא, כך גם בתשלומין שהיא נגררת אחריה.

ואם לא הזכיר בשתייהן, או הזכיר בראשונה ולא בשניה, יצא ידי חובתו, שהרי יעלה ויבא בערבית של ר"ח אם שכח אינו חוזר לפי שאין מקדשין את החודש בלילה.

אולם אם הזכיר בשניה ולא הזכיר בראשונה לא יצא ידי חובת תשלומין, וכפי שנתבאר לענין הבדלה, שכיון שלא הזכיר בראשונה גילה דעתו שהתפלל אותה לתשלומין, ואת השניה לשם חובה, ולכן הזכיר בשניה ולא בראשונה. וכיון שהיפך הסדר צריך לחזור ולהתפלל תפילת תשלומין.

טז. וכשחיסר ערבית בר"ח משלים למחרת בשחרית ומזכיר בשתייהן יעלה ויבא. ואם שכח להזכיר בשניה אינו חוזר. שכיון שתפילה זו היא לתשלומי ערבית, ובערבית גופא אם שכח אינו חוזר, א"כ לא יהיה חמור התשלומין מתפילה בזמנה.

טז. וכשיש שני ימים ר"ח ושכח יעלה ויבא במנחה של היום הראשון, מתפלל ערבית שתיים ומזכיר בשתייהן יעלה ויבא. ואם שכח לומר בשתייהן יעלה ויבא כתב הבאר היטב (ס"ק י"ז) שאינו חוזר, ואעפ"י שהתשלומין הוא למנחה, ובמנחה אם חיסר יעלה ויבא חוזר, מ"מ כיון שעכשיו מתפלל תפילה זו בלילה ואמירת יעלה ויבא בערבית של ראש חודש אינה מעכבת (משום שאין מקדשין את החודש בלילה), אין התשלומין חמור יותר מעיקר התפילה ולכן אינו חוזר.

דברים יסודיים בדרכי העבודה וסגולת ומעלת ימי השובבי"ם הק'
ממך הגרא"ל שטיינמן זצוק"ל

ימים גדולים המסוגלים לכפרת חטאים גדולים

הכפרה - תורה לשמה

היה רגיל רבנו זצ"ל לחזק בבוא ימי השובבי"ם בזה"ל: הנה באים ימים גדולים אשר אפשר לכפר בהם חטאים גדולים, ועיקר הכפרה הוא ע"י תורה לשמה. [והוא יותר מועיל מאשר תעניות, ובהזדמנות ציין רבנו זצ"ל שידוע לו שגם בדורינו יש שצמו משבת לשבת ואכמ"ל¹]. והראה רבנו זצ"ל בזה כמה פעמים את דברי הגר"ח מוולוז'ין בס' כתר ראש (או' מג): וז"ל מי שזהיר ללמוד בלילה שלש שעות לשמה מוחלין לו על כל עוונותיו זולת עבירות שבין אדם לחבירו, כי כוחות הנפש אינו שב ונתקן אלא בת"ת עכ"ל.

ואמר פעם רבנו זצ"ל בסוף שיעור חומש, שבלימוד חומש אפשר יותר בנקל להגיע לשמה שאין בזה כ"כ פניות. [וכן מבואר בצוואת בעל התיבות (או' א) ... על דברי תורה יהיה לכם שיעור קבוע בכל יום למקרא ולמשנה... וגם כי אין יצר הרע שולט ללמוד שלא לשמה בלימוד משנה ומקרא].

לימוד התורה עדיף על כל התיקונים

כפעם אחרת אמר רבנו זצ"ל: מתחילים ימי השובבי"ם שסגולתם גדולה מאד לתיקון חטאים, וכמובא באריז"ל שהטעם לזה הוא מפני שבימים אלו קוראים בתורה על שעבוד מצרים ועל עבודת פרך, ובפרט מסוגלים ימים אלו לתיקון חטא היסוד, אשר אם הראשית חכמה שהיה לפני כחמש מאות שנה כבר כתב שבזמנו אין מי שניצול מחטא זה א"כ מה נענה אנו דור עני. ועל כן יש שנהגו להתענות בימים אלו לכה"פ פעם אחת בשבוע לתיקון על החטא, אלא שדא עקא שלפעמים דווקא התענית יכולה לגרום לו לרפיון וחולשה בלימודו, וע"כ ודאי דחזוק בלימוד התורה עדיף מכל התיקונים ואין לך תיקון טוב מתורה, וכמובא בכתר ראש (או' קלג) וז"ל תשובה להנכשל בעון קרי כמעט בפשע ר"ל, הוא כשעוסק בתורה א"צ לדאוג כלל. וכזה שאל מרבו הגר"א ז"ל, והראה לו מאמר בתיקונים ובספרי מוסר המחמירים מאד בענין הזה הוא שצריך לסבול ויסורים קשים ומרודים כמות, ואין תקנה כי אם במיתה ממש ע"ש שנאמר ועפר אחר יקח, אבל בסוף המאמר

בתיקוני זוהר נמצא דבר טוב למבין שכתב בתיקון כא' וכב' אבל אורייתא אורך ימים מימינה וכו' פי' שמצלת מן המיתה ובשמאלה עושר וכבוד שמצלת מן היסורים קשים כמיתה, והספרי מוסר לא הביאו זאת וכו', עכ"ל. ויש להשתדל להוסיף בימים אלו על תלמודו הן בכמות והן באיכות, ואינו דומה הלימוד בעיון ובעמל ללימוד קל. ומלבד זאת יש להוסיף גם חיזוק בגמילות חסדים המקיים את התורה.

ושאלו לרבנו זצ"ל אם יש לבאר לתלמידי ישיבות את סגולת התיקון שבימים אלו, והשיב דכיון שהחטא מתוקן ע"י לימוד התורה גם אם לא יכיון בתלמודו לשם התיקון אם כן מה צורך יש בהרחבת הדברים, ודי לומר להם שככל שילמדו יותר בעמל וביגיעה יהיה תלמודם שווה יותר, וגם אם לא ידעו יכופר להם.

ענין תענית דיבור

והנה המתענה תענית דיבור ואח"כ נכשל באיסור לשון הרע הפסיד את שכרו וכמ"ש בכתר ראש דהמתענה וכועס עקב תעניתו הפסיד את כל שכר תעניתו. והנה מעלת המתענה תענית דיבור הוא בקבלה שמקבל ע"ע תענית זו שלא לדבר, והח"ח המשיל ענין התענית דיבור דאע"ג שאין זו הדרך להמנע לגמרי מדבר מ"מ תועלתו גדולה להמנע מלהכשל בלה"ר, והמשל לזה לא' שהיו החזירים נכנסים לגינתו ואוכלים פירותיו ונאלץ להקיף את כל שדהו בגדר גבוהה אע"ג שגם הוא בעצמו לא יוכל להכנס כדרכו אלא רק ע"י כך שידלג ע"ג הגדר, וכך אותו אדם הרוצה להמנע מדיבור לה"ר ומקיף גדר גבוהה לעצמו ונמנע מלדבר כל דבר אע"ג שאין זו דרכו של עולם מ"מ כיון שאין בידו ברירה אחרת מעשיו ראויים. (רשימות הרה"ג ר' יואל סבו)

לדבר פחות ולהרבות בתהלים

פעם בימי השובבי"ם שאל אחד את רבנו זצ"ל מה צריך לעשות כדי לתקן את החטא, והוסיף ואמר להתענות איני יכול מסיבות בריאות, וכן לא זכיתי לכתרה של תורה. השיב רבנו זצ"ל שידבר פחות, ויאמר הרבה תהילים [והוסיף אם הוא הי' בר הכי הייתי אומר לו גם ללמוד הרבה גמרא].

משבת לשבת ממש בלי הפסק. ורבנו עצמו פעם נשאל מנכדו האם יש בדורינו כזה דבר שצמים משבת לשבת ואמר שהוא הכיר כמה כאלו.

1. העיד לנו תלמיד רבנו זצ"ל, יבדלחט"א האדמו"ר מקופיטשניץ שליט"א שעקב בימי בחרותו אחרי רבנו וראה שהיו תקופות שצם

לעילוי נשמת צדיק יסוד עולם
נעים זמירות ישראל
איש האלוקים
רבי שלום ב"ר יוסף שבזי זצוק"ל
בעל "חמדת ימים" עה"ת
נלב"ע ביום ט' (או י') בשבט ה'תמ"ז
זכותו תגן עלינו ועל כל ישראל אמן
הונצח ע"י הרב יחיאל לוי שליט"א והרב שלום מרחבי שליט"א
זכות בעל ההילולא זצוק"ל תעמוד להם ולביתם להתברך בכל מילי
דמיטב בני חיי ומזוני, בבריות נופא ונהורא מעליא, וז' יתברך ימלא כל
משאלות לבם לטובה. אכ"ר

נתנם להצלחתו ולרפואתו השלימה של הדין הנולד איתי ניסים בן טליה נ"י
בחן שאר חולי ישראל
יהי שיוצו ודויו לגדלו לתורה לחופה ולמעשים טובים ודויו רב נתן סכל יצ"ח כ"י ויתברכו
בכל מילי דמיטב בדר"ג

לע"נ הרב ישעיהו צבי ב"ר משה יהודה לייב ז"ל
נלב"ע י"ב שבט. תנצב"ה
הונצח ע"י בנו הרב יצחק אייכנשטיין שליט"א

לע"נ מרת דליה ב"ר עזרא ע"ה
נלב"ע י' בשבט. תנצב"ה
הונצח ע"י חתנה שליט"א

כי חלק ה' עמו¹

לכן יחכה ה' לְחַנְנְכֶם

א. "החדש הזה לכם" (שמות יב ב). הדא הוא דכתיב, "יהיו לך לבדך ואין לזרים אתך" (משלי ה יז), אמר הקב"ה איני מזהיר עובדי כוכבים על עבודת כוכבים, אלא לכם, שנאמר "לא תעשו לכם אלילים" (ויקרא כו א), וכו' (שמו"ר טו כג).

וכבר התקשו המפרשים, דהלא א' משבע מצוות בני נח הוא האיסור לעבוד עבודה זרה, ומהו "איני מזהיר עובדי כוכבים על עבודת כוכבים", הלא באמת הגוים מצווים על זה.

וראיתי שפירשו בדברי המדרש, כי כונתו שגוים אינם מצווים על שיתוף [וכדמשמע מתוס' סנהדרין (פ"ג ב' ד"ה אסור, וכ"ה בתוס' בכורות ב' ב' ד"ה שמא). ואמנם בתשו' בן הנוב"י (בשו"ת נוב"ת י"ד קמ"ח) נקט שגוים גם מצווים על שיתוף (וכתב שם דאין כוונת התוס' הנ"ל שאינם מצווים, עיי"ש מה שפירש בדבריהם), אבל בדברי המדרש שפיר יש לומר דהכי ס"ל²]. זהו "איני מזהיר עובדי כוכבים על עבודת כוכבים", דהיינו שאין הגוים מזהירים לשתף עוד כח, ורק ישראל מצווים על זה.

וכביאור החילוק בזה בין ישראל לגוים נראה, כי יסוד ההנהגה של כלל ישראל היא "כי חלק ה' עמו יעקב חבל נחלתו" (דברים לב ט). ההנהגה של ישראל היא מיוחדת לה' לבדו, היא לא נמצאת תחת שום מזל או כח, רק "חלק ה' עמו יעקב חבל נחלתו". ממילא אם ישראל משתפים כח אחר, אזי כלפיהם זהו באמת עבודה זרה, אבל כלפי הגוים זו לא עבודה זרה [קשה להאריך את הדיבור בדברים עמוקים כאלו, אבל לכאורה זהו הפשט הפשוט במדרש].

מתי נתחדש כל זה? ב"החדש הזה לכם" (שמות יב ב), בשעה שנצטוו ישראל על המצוה הראשונה, כעם ישראל. קודם לכן הם נצטוו במצוות שגם הגוים מצווים עליהם. גם בני קטורה חייבים במילה (סנהדרין נ"ט ב'). אבל כאן במצוה הזו, נתייחד עם ישראל להקב"ה, שהם לא נתונים תחת שום כח, כל הכוחות בטלים כלפיהם, ההנהגה היא רק של ה' לבדו.

והנה בהמשך המדרש איתא, לא נתתי המשפט אלא לכם שנאמר "שמעו זאת הכהנים והקשיבו בית ישראל וגו' כי לכם המשפט" (הושע א א) כו', עכ"ל, וגם כאן קשה דהא בני נח נצטוו על הדינים (תוספתא ע"ז פ"ח ה"ד, סנהדרין נ"ו ב'³). ואמנם היה מקום לומר שכוונת המדרש שאין אלו אותם הדינים, כיון שפרטי הדינים של ישראל הם באופן אחר לגמרי. אך באמת לשון המדרש ד"לא נתתי המשפט אלא לכם", משמע שכוונתו על עיקר הציווי של דינים (ולא על פרטיהם).

וע"פ דרכנו אפשר להבין שהענין הוא כך. ודאי שגם הגוים מצווים על הדינים, אבל חילוק גדול יש בין ישראל לגוים. אצל ישראל יסוד המשפט הוא כדי להידמות להקב"ה. הקב"ה הוא "מלך אוהב צדקה ומשפט", כך גם אנחנו צריכים להידמות אליו בצורה מסוימת, בבחינת עבד דומה לאדון. לא כן אצל הגוים, כל הענין של המשפט הוא בבחינת "לא תהו בראה לשבת יצרה" (ישעיהו מה יח), שיהיה ישוב בארץ, שלא יהיה חורבן, "שאלמלא מוראה של מלכות איש את רעהו חיים בלעו" (אבות ג ב), אך אין שום ענין להידמות באיזו צורה להקב"ה.

זהו "לא נתתי המשפט אלא לכם". כל דברי המדרש הולכים על הקרבה שהקב"ה קירב את ישראל אליו. ובכמה ענינים

הקב"ה קירב את ישראל אליו. ענין אחד בו מתבטאת הקרבה, הוא בזה שהוא הסיר את כל הכוחות מעליהם, רק ה' לבדו הוא המנהיג, אין שיתוף של שום כח אחר. וענין נוסף בו מתבטאת הקרבה, הוא בזה שהוא נתן להם אפשרות כזו להידמות כביכול להקב"ה ע"י המשפט. זהו כל יסוד הציווי של המשפט שציוה הקב"ה את ישראל, להתקרב להקב"ה⁴. את זה לא נתתי אלא לכם. רק לכם נתתי ציווי כזה שיסודו הוא להתקרב להקב"ה. כלפי הגוים כל הציווי הוא רק שלא יהיה חורבן בעולם.

ב. **וכך** מתבטא ענין זה בכל ההנהגה של הקב"ה בעולם. בכל ההנהגה של הקב"ה עם בראיו רואים שעם ישראל נתייחד להקב"ה. הנה ביחזקאל (לג יא) כתיב, "אמור אליהם חי אני נאם ה' אלקים, אם אחפוץ במות הרשע כי אם בשוב רשע מדרכו וחייה" (יחזקאל לג יא). אמנם אף שפסוק זה נאמר לבני ישראל, באמת כן הוא גם כלפי כל הגוים, שאין הקב"ה חפץ במותם כי אם בתשובתם, וכמו שהאריך הספורנו בפרשת וארא (שמות ז ג-ד) לבאר ולדייק בפסוקים כי גם כלפי המצרים היתה ההנהגה הזו. וז"ל שם, הנה בהיות הא-ל חפץ בתשובת רשעים ולא במיתתם, כאמרו חי אני נאם ה' אם אחפוץ במות הרשע כו', אמר שירבה את אותותיו ואת מופתיו, וזה להשיב את המצרים בתשובה, בהודיע להם גדלו וחסדו באותות ובמופתים, כאמרו "בעבור זאת העמדתך בעבור הראותך את כחי" (שמות טו כו', עכ"ל, ומבואר שהניסים של יציאת מצרים מלבד מה שהיו הם להרבות אמונה בישראל, "ולמען תספר באזני בנך ובן בנך את אשר התעללתי במצרים וגו' וידעתם כי אני ה'" (שמות יב ב) [וכמו שביאר המהר"ל שבין כל מכה ומכה שהיתה במצרים הוסיפו ישראל מעלה גדולה יותר באמונה, ולכן היו העשר מכות עשר מדרגות זו למעלה מזו, כדי שישאר יגיעו למדרגה גבוהה יותר באמונה], מלבד זאת היה כאן חשבון להשיב את המצרים בתשובה, "כאמרו בזאת תדע כי אני ה' (שם ז יז), בעבור תדע כי אני ה' בקרב הארץ (ראה שם ח יח, ושם ט יד), למען תדע כי לה' הארץ (שם כט), למען שיתי אותותי אלה בקרב (שם י א), וכו'" (ספורנו שם), והיינו שמדברים לפרעה ולמצרים, לא רק לישראל. "למען תדע כי לה' הארץ", שפרעה ידע כן וישוב בתשובה. ועד כדי כך ש"גם כשהטביעם בים כוון לעשות באופן שהנשארים במצרים יכירו וידעו כאמרו (שמות יד יח) וידעו מצרים כי אני ה'" (ספורנו שם וכ"ה באבן עזרא בפרשת בשלח שם). הרי שעד כדי כך יש ענין להשיב את הגוים הרשעים בתשובה, שגם רגע לפני מותם יש ענין שהם יכירו בגדולת ה', שרגע לפני מותם הם עוד יזכו לאמונה בה'.

במה נתייחדו ישראל? הנה ז"ל הספורנו עה"פ "ליל שמורים הוא לה' וגו'" (שמות יב מב), "ליל שמורים הוא לה' להוציאם" - שהיה מצפה להוציאם, כי לא ענה מלבו, אבל לא מצא את ישראל מוכנים וראוים לגאולה עד אותה הלילה, ואתה היה משמר ומצפה כי חפץ חסד הוא, כאמרם ז"ל שהקב"ה מחשב את הקץ. "הוא הלילה הזה לה' שמורים" - וכמו שהיה משמר ומצפה לגאולת ישראל כל ימי גלותם במצרים, כן הוא משמר ומצפה לגאולת ישראל העתידה, כאמרו (ישעיהו יח) "ולכן יחכה ה' לְחַנְנְכֶם".

זהו הענין המיוחד שיש בישראל. אצל ישראל, לא רק שהקב"ה רוצה בתשובתם ולא חפץ במות הרשעים, אלא הקב"ה יושב ומחכה כביכול להיטיב להם.

¹ ס"ל כהך מ"ד.

² הוספה מרבנו: ובאמת הלא הרבה מהדינים שנצטוו ישראל הם נעלים מהשכל, אין להם הבנה בשכל האדם. אבל זהו הענין. אצל ישראל הדינים הם לא משום ישוב הארץ - שזהו דבר המובן בשכל - אלא הציווי על הדינים הוא בבחינה של עבד דומה לאדון. צריכים להידמות להקב"ה.

1. תשוא"ח להרב איתמר אלישך שליט"א שנהג בנו טובת עין והמציא לידנו את הדברים מתוך ספרו "שפתי כהן". זכות עמלו בהדרת תורת רבנו זצוק"ל תעמוד לו ולביתו להתברך בכל מיילי דמיטב ברו"ג, אמן.
2. ועיין לבן הנוב"י שם מכת"י שכן ס"ל להש"ך (י"ד קנ"א סק"ו).
3. אמנם יענין בסנהדרין שם דפליגי בזה תנאי, וא"כ י"ל דהמדרש כאן

"ולכן יחכה ה' לחננכם". הקב"ה יושב ומחכה שנהיה כלים ראויים להשפעת החסד. הקב"ה רוצה לרומם אותנו, להיטיב לנו, אבל הוא מחכה שנהיה ראויים. אצל ישראל שהנהגה איתם היא של "חלק ה' עמו", שם כביכול ה' יושב ומצפה (וכמובן שאין לנו מושג בזה), מתי נהיה כלים ראויים לקבל ברכה.

"אשירה" נא לידידי שירת דודי לכרמו כרם היה לידידי בכרם בן שמן, ויעזקהו ויסקלהו ויטעהו שורק ויבן מגדל בתוכו וגם יקב חצב בו ויקו לעשות ענבים ויעש באושים" (ישעיהו ה א-ב).

רואים כאן את התכונה המיוחדת הזו שיש בהנהגה עם ישראל. אצל כל העולם כל הענין הוא רק שלא יקלקלו, שלא יהרסו מה שיש. אין להם מצוה להיות במעלות גדולות יותר. כמובן שיש ענין של גירות, להיכנס לכלל ישראל, אבל אי"ז בגדר מצוה. ואמנם ביבמות (מ"ח ב') מבואר שיש על הגרים תביעה ששהו עצמם להכנס תחת כנפי השכינה, אבל זהו ענין גבוה יותר,⁵ אך בעצם הדברים התביעה עליהם היא רק שלא יקלקלו. לא כן אצל ישראל שהם חלק ה', שם לא מספיק שלא יקלקלו, אלא דורשים מהם להיות ראויים למתנות מיוחדות. "ויטעהו שורק ויבן מגדל בתוכו וגם יקב חצב בו". הקב"ה נוטע בנו נטיעות כאלו שנהיה ראויים למעלות מיוחדות. דורשים מאיתנו "הוי דומה לו" (שבת קל"ג ב'). והכל משום מה? משום שהקב"ה רוצה להשפיע עלינו חסד, הוא מחכה לרגע שנהיה מוכנים לזה.

ג. מהי העבודה שלנו? הנה בפרשת קרבן פסח כתיב, "וילכו ויעשו בני ישראל" (שמות יב כח), וכתב רש"י ז"ל, וכי כבר עשו, והלא מראש חודש נאמר להם, אלא מכיון שקבלו עליהם מעלה עליהם כאלו עשו, עכ"ל. ובפשטות ביאור הענין הוא שעצם הדבר שהם קבלו על עצמם לעשות קרבן פסח, זה נחשב להם כעשייה, וככל מחשבה טובה שהקב"ה מצרפה למעשה (קידושין מ"א).

אבל נראה שיש להבין כאן באופן עמוק יותר. הנה אם נראה אדם רעב מאד, אזי אנו בטוחים שברגע שתהיה לו אפשרות לאכול הוא מיד יאכל. אם הרעב כל כך מציק לו, אזי ברור לנו שמיד שיתאפשר לו הוא יאכל. אותו הדבר גם במעלות רוחניות. מתי אנו בטוחים באדם שהוא ילך לעבוד על המעלה, אם הוא ירגיש שזה חסר לו. אדם שלא מרגיש שזה חסר לו, אזי אפשר לומר (אף שזהו חידוש), שאפילו אם הוא מקבל על עצמו, וביותר אפילו אם לבסוף הוא מקיים את זה, אבל כיון שהוא לא בגדר "מוכרח", ממילא אי אפשר לקרוא עליו "וילכו ויעשו". דרשת חז"ל כאן אינה עקירת המקרא מידי פשוטו, אלא זהו הפשט הפשוט בפסוק, "וילכו ויעשו". איך באמת אפשר לקרוא לזה "וילכו ויעשו" אם כל מה שהיה כאן הוא רק קבלה? רק אם אדם יוצר בעצמו את הצמאון למעלות, כשהוא יוצר בעצמו את ההכרח. כשאנחנו רואים ויודעים שיש לו כוז בחינה של רעבון, של צמאון, אז אפשר לקרוא לו "וילכו ויעשו". כשאדם צמא מאד, מיד כשהוא רואה מים הוא כלל לא חושב, הוא מיד מושיט את היד למים. על אחד כזה אפשר לומר "וילכו ויעשו". הוא כבר הולך לאכול, ורק שכעת עדיין אין לו את האפשרות המעשית, אבל אנחנו יודעים שקיימת בקרבו איזו דרישה, איזו סיבה, שהיא תכריח אותו ללכת לאכול, ללכת לעשות.

"רמפני" מה הקדים לקיחתו לשחיטתו ארבעה ימים מה שלא צוה כן בפסח דורות, היה ר' מתיא בן חרש אומר הרי

הוא אומר ואעבור עליך ואראך והנה עתך עת דודים (יחזקאל טז ח), הגיעה שבועה שנשבעתי לאברהם שאגאל את בניו ולא היו בידם מצות להתעסק בהם כדי שיגאלו, שנאמר ואת ערום ועריה (שם ז), ונתן להם שתי מצות דם פסח ודם מילה כו" (רש"י עה"פ "והיה לכם למשמרת", שמות יב ו).

הקב"ה רצה לתת לעם ישראל איזו סיבה לגאולה, שהם יהיו במצב שהם יהיו ראויים לגאולה, לכן הוא נתן להם מצוה. וכאן היה המבחן שלהם. המצוות היו אכן דם פסח ודם מילה, אבל הסיבה הראשונה היתה שהם היו צמאים כל כך למצוה הזו. הם שמעו את ציווי ה' והם קבלו את זה בצורה כזו שהם עכשיו בבחינת מוכרחים, כאדם רעב שאין שום ספק שברגע הראשון שתהיה לו אפשרות הוא כבר יאכל. זה היה המצב שלהם. לזה אפשר לקרוא "וילכו ויעשו".

זהו היסוד והשורש לכל המעלות הרוחניות. אם אדם עובד על מעלות זה כמובן דבר טוב, אבל האדם צריך להיות במצב בו הוא מרגיש שבלי המעלות האלו הוא רעב וצמא. לא די בכך שהוא מרגיש טוב עם כל מעלה שהוא רוכש. ודאי שכל אחד שמשגיח מעלה בעבודת ה', כל אחד שיודע עוד מסכת, כל אחד שמגיע להבנה בעוד אחד מדברי הראשונים, ודאי שהוא מרגיש שזה מרחיב אותו, שזה ממלא אותו יותר, אבל השאיפה לעליה צריכה להיות להגיע לגדר מצב כזה שנוכל לקרוא עליו, "וילכו ויעשו". לכוזו דרגה של צמאון האדם צריך להגיע. לזה ה' מחכה מאיתנו. הלא ה' רוצה שנהיה כלים מוכנים לגאולה, "לכן יחכה ה' לחננכם". כך הופכים להיות כלים מוכנים, עם דרגת צמאון כזה.

רבנו יונה בפירושו על אבות (ג ט), הקשה על מה ששינונו שם, "כל שמעשיו מרובין מחכמתו חכמתו מתקיימת", כי איך יתכן שיהיו מעשיו מרובין מחכמתו, אם הוא לא יודע איך הוא יוכל לקיים. ופירש רבנו יונה שכוונת התנא לתת עצה טובה למי שאינו יודע את התורה והמצוות, "שלא יאבד נפשו ושיקבל על עצמו לעשות כל הדברים אשר יגידו לו החכמים ולא יסיר מהן ימין ושמאל כאשר ידעם, וע"פ התורה אשר יורו אותו ועל המשפט אשר יאמרו לו יעשה, ומיד שקבלה זו יקבל על עצמו בלבב שלם ובנפש חפצה מעלה שחר כאילו קבל עליו כל המצוות, ועל דרך זו אמרו כל שמעשיו מרובין מחכמתו, כי אף מי שאינו יודע ואינו עושה נקראין מעשה, על שם כי יש לו שחר עליהם כאילו עשאו מפי הקבלה".

הנה דברי רבנו יונה אלו כתובים ממש בפסוק הזה, "וילכו ויעשו". התורה קוראת למי שמקבל, למי שמעשיו מרובין מחכמתו, כאלו הוא עשה. רק במצב כזה חכמתו מתקיימת. ולפי דרכנו ביאור דברי רבנו יונה הם, שאם יש לאדם צמאון, אם אדם מרגיש בעצמו שכל ידיעה בתורה, כל מדרגה בעבודת ה', היא בעבורו כמו נתינת לחם לרעב ומים לצמא (ובאמת הלא התורה נמשלה לדברים האלו), אזי חכמתו מתקיימת.⁶

מורי ורבי הג"ר חיים שמואלביץ זצ"ל היה אומר תמיד, כי אדם ששבע, אדם שמרגיש ש"כבר יש לו", הוא לא יגיע לכולם.

הן הדברים. כדי שזה יחשב "וילכו ויעשו", כדי שאדם יהיה כלי מוכן לגאולה, "לכן יחכה ה' לחננכם", אזי אדם צריך ליצור בעצמו את הצמאון הגדול למעלות, את הצמאון הגדול לידיעת התורה, רק במצב כזה אנחנו נהיים כלים מוכנים לגאולה

ורבנו הביא שכבר ברמב"ם נמצא כן ול"מ). כשקשה לאדם ענין מסוים והקב"ה מאיר את עיניו, הוא מצליח להבין, אזי אין שמחה גדולה יותר מזו. אבל צריך לדעת כי זהו רק אם קודם היה זה בבחינת "ויענך וירעיבך" (דברים ח ג), אם קודם לכן היה האדם מעונה ורעב, אז "ויאכילך את המן" (שם), אז יש את השמחה בהתרת הספיקות, אבל אם מקודם האדם לא היה מעונה - הסוגיא אמנם היתה קשה לו ובודאי הוא ישמח עם תירוץ, אבל לא היה זה בגדר "ויענך וירעיבך" - אזי שוב אין את ה"ויאכילך את המן".

5. גם יעוין בהגהות היעב"ץ שם דהתביעה היא רק ככה"ג שכבר "הסכימו וקבלו עליהם בדעתם בלב שלם להכנס תחת כנפי השכינה כו" ושוב נתעצלו ונשתהו מלהוציא מחשבתם לפועל כו", עיי"ש. ועי' בספר "שפתי כהן" - שבועות, בשיחה "העבודה אחר קבלת התורה".
6. הוספה מרבנו: הג"ר אהרן קוטלר זצ"ל אמר פעם (ראה משנת רבי אהרן משלי יד י'), כי הנה אין שמחה בהתרת הספיקות (ראה שו"ת הרמ"א סי' ה' בשם "מאמר החכם", והובא גם בפמ"ג תרפ"ב משב"ס סק"א ועוד.

נדבת הרב מאיר ריינר וב"ב שליט"א רגל השמחה השרויה במעונם בהולדת בתם שרה תח' בשעתיים. יהי שיוכו לגולה לתורה לחופה ולמעשים טובים ויהו רב נחת מכל יוצ'ת כ"י ויתברכו בכל מילי דמיטב ברו"ג

ניתן להאזין לשיחות ודרשות מרבני הקהילה שליט"א
בטלפון 442-400-799

הברכה - מהותה וכוחה (ח"א)

שלשה חמורים, אחד של מאכל ואחד של משתה ואחד של מיני מגדים. בא עני אחד ועמד לי בדרך, ואמר לי: רבי פרנסני. אמרתי לו: המתן עד שאפרוק מן החמור. לא הספקתי לפרוק מן החמור עד שיצתה נשמתו" (תענית כא ע"א). הרי אם נחום איש גמזו היה נותן לו תפוח - היה מחיה אותו!

אדם הנמצא באמצע הלימוד ונחלש, אוכל תפוח ומעתה שוב בכוחו ללמוד דף גמרא. דף גמרא מזכה את האדם בעולם הבא. כלומר, בתוך התפוח הזה מונחת אפשרות לזכות בנצח.

היום ב"ה השפע כל כך גדול, שאיננו מייחסים כלל את לימוד הגמרא למזון שאנו אוכלים, אבל בעבר היו תקופות בעם ישראל שאנשים הרגישו שבפרוסת לחם שאכלו מונחת האפשרות ללמוד דף גמרא, ואכן כך היא המציאות שבפרוסת לחם מונחים חיים. פעמים שהיא עושה את ההבדל בין חיים למוות.

נכון, לא בכל תפוח שאוכלים מונח ענין זה, אך נתאר לעצמנו את הציור הבא: שמאל הנביא הזדמן לאיזה מדבר, מזה יומיים לא בא דבר מאכל לפיו והוא כבר כמעט גוסס. והנה מגיע לשם אדם ונותן לו תפוח. אכילת התפוח מאוששת אותו והוא ממשיך את חייו. לאחר זמן מה אז הוא ממליך את דוד המלך, שממנו עתיד לעמוד מלך המשיח. הכל בזכות אותו תפוח!

זה לא מקרה. כל חפץ שהקב"ה נתן לנו, מונחת בו ברכת ה', וברכת ה' היא נצח נצחים. אין כל גבול למה שמונח בכל נקודה בעולמנו.

באדם עצמו - אין לך נקודה באדם שהנשמה אינה תלויה בה. כל וריד בגוף שידקרוהו במחט, עלול לצאת משם כל הדם והאדם ימות. כך ברא הקב"ה את האדם, שכל חלק ממנו הנשמה תלויה בו.

וכך, כל דבר מאכל שאנו אוכלים, בעצם מונחת בתוכו ברכת ה' לעד ולנצח נצחים. הוא מקיף את כל חלל העולם. בכוחו להביא את המשיח, ויתכן שכל הנצח נצחים תלוי בו. על כרחך שטמון בו כח זה.

ממילא, גם הברכה שאנו מברכים אינה רק אמירת תודה רבה על התפוח הטעים והעסיסי שאכלנו, שהרי קבלנו מתנה שבעצם היא חובקת זרועות עולם. לא תמיד יודעים אנו לנצל את המתנה ולא תמיד מרגישים מה מונח בה, אך כשמתבוננים רואים כמה גדול כוחה. בפרוטה אחת יכול אדם לקדש אשה ומעתה היא נעשית בגדר אשת איש. הרי לנו מה מונח בפרוטה אחת קטנה, מה מונח בתוך כל דבר שהקב"ה ברא בעולמו.

ברכה פירושה הכרזה שהדבר בא מהבריכה, משורש השורשים, ומה שיוצא משם, מונח בו נצח נצחים.

יסוד זה נראה בבירור בכל הברכות כולן, כגון ברכות השחר: "פוקח עוורים" - כח הראיה הוא כח עצום. ננסה לתאר לעצמנו איך נראה עולם שאף אחד אינו רואה בו! הגמ' אומרת שהסומא יכול לברך בגלל שמישהו אחר רואה, כי אם אף אחד לא היה רואה - לא היה לחם, לא היה כלום. לא היו חיים!

כך גם ברכת "שלא עשני גוי", "שלא עשני עבד" ו"שלא עשני אשה". ההבדלים בזה הם במושגים של נצח

עולם עם שלימות מוגדרת

כל יהודי מברך ברכות בכל יום מאה ברכות: ברכות התורה, ברכות השחר. לפני אכילת תפוח הוא מברך: "ברוך אתה ה' אלוקינו... בורא פרי העץ", לפני אכילת ירק - "בורא פרי האדמה", לפני אכילת לחם - "המוציא לחם מן הארץ", ועוד כהנה וכהנה ברכות שונות.

מהי ברכה? מה מונח בה? נשתדל לעמוד על היסוד של סוגיית הברכות, בכללות ובפרטות.

הקב"ה ברא את עולמנו עם שלימות מוגדרת. אע"פ שהקב"ה הוא אינסוף והיה בכוחו לברוא את העולם בצורת אינסוף, אבל הקב"ה ברא עולם מוגדר. יש לעולם התחלה ויש לו סוף.

לעתיד לבוא יחדש הקב"ה את עולמו ואז הכל יהא בבחינת אינסוף, אבל כיום לעולם אותו אנו מכירים יש גבולות. כשם שלתורה הקדושה יש התחלה ויש סוף, מתחילה ב"בראשית" ומסתיימת ב"לעיני כל ישראל", הש"ס מתחיל בברכות ומסתיים בנדה - כך העולם בכללותו יש לו היקף מוגדר.

ההיקף של העולם הוא שלימות מסוימת. היקף זה, הוא בכללות, והקב"ה בנה את העולם באופן שגם בפרטים יש את כל ההיקף. בודאי באופן מצומצם, אך ההיקף הוא מושלם.

לדוגמא: ידועים דברי הגר"א ז"ל, שהעולם כולו על כל פרטיו נכללים בתורה הק'. הכללות נמצא בתוך בראשית, לאחר מכן בתוך הפסוק הראשון בבראשית, ויותר מזה - בתוך האות הראשונה של בראשית.

כל זה נובע מהיסוד של ייחוד ה'. הקב"ה שולט על הכל, ממילא בכל נקודה ונקודה יש את החותמת של הקב"ה שהיא שלימות.

אנחנו אומרים זאת כל שנה: "זה היום תחילת מעשיך". השנה מתחילה בראש השנה ומסתיימת בכ"ט אלול. וכך הוא גם בכל יום ויום. לא בהיקף עצום של כל ימות עולם וגם לא בהיקף של שנה, אבל בתוך היקף שלו, ההיקף היומי - בעצם קיימת כל הסוגיא כולה.

הברכה - חובקת זרועות עולם

גם ענין הברכות כך הוא. כל ברכה שאדם עושה, אין זו רק עבודה פרטית בתוך המערכת, אלא שלימות מסויימת, קומה, והיא חובקת זרועות עולם. מתחילה בשורש השורשים, ומסתיימת בתפוח שאנו אוכלים.

כשמברכים בא"ה אמ"ה בורא פרי העץ, "ברוך" פירושו בריכה, מעיין, שורש הכל. ע"י הברכה מייחס האדם חפץ זה לשורש השורשים.

נתבונן מהו סוג החסד המונח בנתינת התפוח ע"י הקב"ה, וממילא נבין מה מונח בברכה על נתינתו.

תפוח הוא פרי טעים, וגם נותן לאדם בריאות. טוב ויפה, אך לא זו עיקר מעלתו. תפוח הוא אוכל, אוכל נותן כח ואף מציל אדם ממייתה ברעב!

כארתו מעשה נודע שסיפר נחום איש גמזו על עצמו: "פעם אחת הייתי מהלך בדרך לבית חמי, והיה עמי משוי

ליסוד זה מצינו רמז נפלא בגמ' (תענית כה ע"ב) בענין ירידת הגשמים: "אין לך טפח מלמעלה, שאין תהום יוצא לקראתו טפחיים". גשם הוא הביטוי של כל הברכה והשפע היורדים לעולם, וגילו לנו חז"ל שמעולם לא ירד טפח של גשמים, עד שלא עלתה כנגדו השאיפה מן התהום. השאיפה הזו, הבקשה של האדם מבוראו, בקשה המלווה לפעמים בדמעות - היא בעצם התכנית של הקב"ה בבריאת העולם.

ידועים דברי ה'נפש החיים' (שער ד פרק יא), "שאם היה העולם כולו מקצה עד קצהו פנוי ח"ו אף רגע אחת ממש מהעסק והתבוננות שלנו בתורה, כרגע היו נחרבים כל העולמות עליונים ותחתונים והיו לאפס ותהו חס ושלום".

כעין זה נראה לומר, שאם היה בעולם רגע אחד של שקט ושלו, רוגע, לאף אחד לא היה חסר דבר, ללא כאבי ראש, ללא חובות או צרות מכל סוג שהוא לאף אחד, הכל בסדר - אם היה רגע אחד כזה בעולם, העולם היה הופך לתוהו ובהו! **מה** שמחזיק את העולם הוא השאיפה לסיעתא דשמיא, הטפחיים העולים מן התהום, הזעקה העולה מלב שבור: 'רבש"ע, הושיע ה', רפאני ה' ונרפא!'. השאיפה לקב"ה, ההכרה שהקב"ה מלך העולם ושאינו שום דבר בלעדיו - היא המקיימת את העולם, היא המביאה אליו את הברכה. **זהו** אפוא, ענין הברכה שמברך אדם לפני האכילה: ראשית עליו להראות שהוא שואף לקב"ה ומכיר בהיותו מלך העולם, ואז הקב"ה נותן לו את התפוח או את פרוסת הלחם.

שני שלבים בהורדת השפע

אלא שכאן לכאורה מתעוררת בעיה, איך זה בדיוק מתחיל. הרי בכדי שאדם יוכל להכיר שהקב"ה מלך העולם, כדי שישאף ויבכה לקב"ה, צריך קודם כל שהאדם יהיה קיים, וכל עוד הוא לא קיבל את התפוח או את פרוסת הלחם, הוא עדיין לא חי וממילא אינו יכול לבקש. אם אינו יכול לבקש, איך יקבל? איך מתחיל התהליך הזה?

ובכן, נשוב ונתבונן במעשה בראשית.

מסופר שם פעמיים על גשם. בפעם השניה כתוב: "ואדם אין לעבוד את האדמה", ובפעם ראשונה כתוב: "ואד יעלה מן הארץ". וכתב רש"י ז"ל: "ואד יעלה - לענין בריאתו של אדם, העלה את התהום והשקה העננים לשרות העפר ונברא אדם", הקב"ה הוריד גשמים, ואז גבל את העפר וברא את האדם.

כלומר המהלך היה כך: את הגשם השני, שירד ביום הששי והצמיח את הדשא שברא הקב"ה ביום השלישי - הביא האדם. אלא שקשה: הרי ללא גשם עדיין אין אדם, אז איך התחיל המהלך? התירוץ הוא: הגשם הראשון הוא חסד ה' ואת הגשם השני אנחנו מביאים.

זוהי תמצית מפת העולם: השלב הראשון היה - "בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ", הקב"ה השפיע על העולם שפע ברכה מצדו ית'. הוא הוריד גשם כדי ליצור ממנו את האדם.

האדם קם וראה לפניו עולם שהוא מדבר שממה. הוא אמר: ב"ה, אני חי, יפה מאד, אבל אין לי מה לאכול. קבלתי חסד עצום אך הוא אינו מספיק. היה לו את השכל, את הכח לשאוף ולבקש: רבש"ע, העיקר עדיין חסר מן הספר, ואז הקב"ה השפיע בפעם השניה גשם, ובו היו טמונות כל הברכות כולן.

זו היתה תכלית העולם - שהאדם יבקש ויתחנן, ועי"ז יקבל את שפע הברכה משמים.

(המשך המאמר יובא אי"ה בגליון הבא)

נצחים. ההבדל בין גוי ליהודי - פשוט, וגם ההבדל בין עבד לבן חורין, וההבדל בין איש לאשה נעוץ בנקודה שלאיש יש תורה ולאשה אין, כעין ההבדל שבין תלמיד חכם לעם הארץ שהוא הבדל תהומי. חז"ל לימדונו ש"נשים במאי זכייין - באקריוי בנייהו לבי כנישתא, ובאתנויי גברייהו בי רבנו, ונטרין לגברייהו עד דאתו מבי רבנו" (ברכות יז ע"א), כלומר, הן מצטרפות לתורת בעליהן, אבל בלאו הכי ההבדל בין האיש והאשה הוא הבדל של נצח נצחים.

כמו כן "פוקח עוורים", "מלביש ערומים" וכו', כל אלו הן סוגיות שהנשמה תלויה בהן, סוגיות של נצח נצחים, כל שכן ברכות המצוות, כולנו מבינים שבכל מצוה מונח נצח נצחים.

ברכה על המאכל, לא על האכילה

כאן עלינו להוסיף פרט חשוב בענין.

כאשר מברכים ברכה, הברכה אינה על האכילה אלא על החפצא של האוכל, ויש לכך ראייה מגמרא.

בגמ' (ברכות לה ע"א) מבואר שהחיוב לברך לפני האכילה נלמד מקל וחומר: "כשהוא שבע מברך, כשהוא רעב לא כל שכן". ולכאורה מה הקל וחומר? אדרבה, בשעה שהוא שבע עליו לברך לקב"ה שנתן לו מזונו, אבל כאשר הוא עדיין רעב, על מה יברך?

אמנם, אם הברכה היתה על האכילה, אכן הסברא נותנת שיש לברך אחרי אכילה ולא לפנייה. אבל כיון שהברכה היא על החפץ של האוכל, שפיר למדה הגמרא קל וחומר: אם אדם שבע מברך על האוכל, כלומר על כך שהוא זוכר שהיה לו אוכל, למרות שכעת אינו רואהו לנגד עיניו ופעמים אף הספיק לשכוח ממנו - כל שכן אדם הרואה את המאכל ומרגיש את הצורך שלו בו, ודאי חייב לברך עליו.

איננו מברכים על האכילה, כי האכילה אינה דבר שאפשר לברך עליו תמיד. לפעמים היא לרעת האדם, כגון שאוכל מאכל שעלול להזיקו, ואז כיצד יברך עליה?! אלא שהברכה היא על החפצא של האוכל. כשאומרים "בא"ה אמ"ה בורא פרי העץ" מתכוונים לחפצא של התפוח שהוא ברייה נפלאה שבתוכה מונחים חיים, מונח נצח נצחים.

אין נתינה ללא בקשה

עתה ננסה לשרטט את המפה של בנין הברכה. זוהי מפה חובקת זרועות עולם, מפה יסודית בכל מהלך השפע שהקב"ה משפיע בעולמו. נדבר קודם באופן כללי ולאחר מכן נרד לפרטים.

הכלל בזה הוא כך. כאשר ברא הקב"ה את עולמו בששת ימי בראשית, נאמר בפסוק: "וכל שיח השדה טרם יהיה בארץ וכל עשב השדה טרם יצמח כי לא המטיר ה' אלקים על הארץ ואדם אין לעבוד את האדמה" (בראשית ב, ה) הקב"ה ברא עולם שהיה בו הכל, ובאופן מעשי לא היה בו מאומה!

כך כתב רש"י שם: "וכל עשב השדה טרם יצמח - עדיין לא צמח, ובשלישי שכתוב ותוצא הארץ, על פתח הקרקע עמדו עד יום ששי. כי לא המטיר - ומה טעם לא המטיר, לפי שאדם אין לעבוד את האדמה ואין מכיר בטובתם של גשמים, וכשבא אדם וידע שהם צורך לעולם התפלל עליהם וירדו, וצמחו האילנות והדשאים".

המסלול של כל דבר הבא לעולם מאת הקב"ה הוא, שאדם מתפלל ואז הקב"ה נותן. בלשון הקדמונים נקרא הדבר "אתערותא דלתתא".

בענין יום ט"ו בשבט

אלא שניהם עולים בקנה אחד; בתחילה כתב יסוד הדבר מ"ט אין מתענין בו, אח"כ מביא עוד הוכחה שבאמת כן הוא מהא דמיתנו גבי אהדדי, אבל ודאי הטעם הוא מש"כ בתחילה מצד שהוא ראש השנה ולכך אין מתענין בו.

והנהגה במה שכתב דהוא דומיא דשאר ראשי שנים, הנה בשאר ראשי שנים אין תענית מצד עצמם, שהם ימים טובים, כמו א' תשרי שהוא ר"ה, וא' באלול וא' בניסן הם ר"ה, וא"כ מה שאין מתענים בהם הוא מחמת סיבה שלא שייכת בט"ו בשבט שאינו יו"ט וראש חודש, אלא כוונתו להוכיח מהמשנה שאין תענית בט"ו בשבט מפני שהוא ראש השנה, והראיה שדומים הם בדיניהם דאל"כ לא היה התנא שונה את ר"ה לאילן עם שאר ראשי שנים כיון שאינם שוים בהדדי לענין תענית. והוכחה זו מחודשת, שהרי התנא לא עסק כלל בדיני תענית בד' ר"ה אלו, אלא מבאר את עיקרי ראשי השנים ודיניהם, וא"כ מנלן דאילו לא היו שוים בדין תענית לא היה שונה אותם באחד. ובשו"ת מהר"ם מרוטנבורג² הביא כהגהות מיימוני, והוסיף דמצאנו הוכחה כזו במועד קטן ד' א'³.

והנהגה בעיקר הטעם שכתב ההגהות מיימוני דאין מתענים בט"ו בשבט משום שהוא ר"ה לאילן ולא אשכחן תענית בר"ה, מבואר בדבריו שעצם מה שהווי ר"ה הוי סיבה לנהוג ביום זה כיו"ט לענין שאין מתענין בו. ולכאן צ"ב מה ענין של ראש השנה לזה, ומדבריו נראה שהיא סברא ברורה שלא אשכחן ראש השנה שמתענין בו, ולכאורה המכוון בזה הוא דכל ר"ה מארבעת ראשי שנים הוא יום שהוא תחילת שנה לדברים חשובים בעם ישראל, כגון א' בניסן שהוא ראש השנה למלכי ישראל, וענין שנות המלכות הוא ענין מהותי וילפינן ליה מקרא שמונין מא' ניסן ויום זה נקבע כיום שמנין שנות המלכות תלוי בו וזה גורם חשיבות ליום זה, [ואף מלכי אומות העולם שר"ה דידהו בא' בתשרי הרי חזינן שיש ענין לכבוד מלכי האומות ומלכותם היא מציאות קיימת אף כלפינו ומברכים על מלכי או"ה שחלק מכבודו לבו"ד, וחל מנין שנים אצלם אף כלפינו והוא ענין מהותי], וכן ט"ו בשבט שמתחיל בו שנה חדשה לאילן ולכל דיני הפירות, וא"כ הוי יום חשוב וביום כזה אין להתענות.

ט"ו בשבט - יום התחלה לדבר מצוה

ובדברי הלבוש (סי' תרפ"ה ס"א) מצינו תוספת טעם בהא דקבעו את ט"ו בשבט ליו"ט לענין שאין מתענין וז"ל, חמשה עשר בו אין נופלין לילה ויום, וגם במנחה שלפניה אין נופלין. ואם חל בשבת אין אומרים צדקתך צדק, והטעם כי הוא ראש השנה לאילנות, לענין שאין תורמין מפירות אילן שחנטו קודם לכן על פירות אילן שחנטו לאחר מכאן וכו', וכיון שזה היא התחלה לדבר של מצוה עשאוהו כמו יום טוב, עכ"ד.

ט"ו בשבט יום היכר למצוות מעשרות

והאדר"ת בספר נפש דוד כתב: ומאז נראה לי, שמה שהראשונים קבעו יום זה הוא להזכירנו מצות

ט"ו בשבט בדברי חז"ל

הנה בענין יום ט"ו בשבט מצאנו בש"ס להדיא רק דהוא ראש השנה לאילן, וכדתנן בראש השנה (ב' ע"א) "באחד בשבט ר"ה לאילן כדברי בית שמאי, בית הלל אומרים בחמישה עשר בו". ובגמרא מבואר שהנפק"מ בזה לענין חילוק השנים לחיוב מעשר שני או מעשר עני, וכן לענין שאין מעשרין על פירות של שנה זו מפירות של שנה אחרת, ותחילת השנה לענין זה הוא ט"ו בשבט, שמה שחנט קודם ט"ו בשבט שייך לשנה שעברה, ומה שחנט אחר ט"ו בשבט שייך לשנה החדשה, וכן לענין מנין שנות הערלה (ע"ש בדף י"א א').

ויסוד הענין שנקבע להיות ר"ה לאילן מבואר בגמרא שם (דף י"ד א') "מאי טעמא, אמר רבי אלעזר אמר רבי אושעיא הואיל ויצאו רוב גשמי שנה ועדיין רוב תקופה מבחוץ, מאי קאמר הכי קאמר אף על פי שרוב תקופה מבחוץ הואיל ויצאו רוב גשמי שנה". ופרש"י: 'הואיל ויצאו רוב גשמי שנה - שכבר עבר רוב ימות הגשמים שהוא זמן רביעה ועלה השרף באילנות, ונמצאו הפירות חונטין מעתה'. ומלבד זאת לא מצאנו להדיא בגמ' שום דבר נוסף.

נפילת אפיים בט"ו בשבט - ומה בין ר"ה לאילן

לר"ה לירקות

ובשו"ע (או"ח סי' קל"א סעיף ו') כתב שנהגו שלא ליפול על פניהם בט"ו בשבט. ובבית יוסף שם הביא בשם הרוקח דהטעם הוא דהוא ראש השנה לאילנות וכן הביא המג"א שם. וצ"ב מה ענין זה לזה ומדוע מה שהוא ר"ה לאילנות הוא טעם שלא ליפול על פניהם, ומה שורש הדברים.

והמג"א שם הסמיך לזה מנהג אכילת פירות בט"ו בשבט: "ונוהגין האשכנזים להרבות במיני פירות של אילנות". וגם מנהג זה צריך פירוש, מה ענינו לט"ו בשבט, וביותר יש להבין דהרי בא' בתשרי הוא ראש השנה לירקות כמבואר במשנה שם, ולא שמענו שיש ענין משום זה לאכול ירקות בא' בתשרי.

אין מתענים בט"ו בשבט שהוא ראש השנה

וכדרך של דברי תורה - עשירים הן במקום אחר; שכתב השו"ע (סי' תקע"ב סעיף ג') "ציבור שביקשו לגזור תענית שני וחמישי ושני, ופגע בתענית ט"ו בשבט, התענית נדחה לשבת הבאה כדי שלא יגזרו תענית בט"ו בשבט שהוא ראש השנה לאילנות". ומבואר מזה דין נוסף בט"ו בשבט שמפני שהוא ר"ה לאילן אין מתענים בו. ובבית יוסף שם הביא מקור הדין מהגהות מיימוני בהלכות שופר וזה לשונו: "דבט"ו בשבט אין להתענות וכו' דלא אשכחן תענית בר"ה, ותו דכיון דארבעה ראשי שנים מיתנו גבי הדדי מיידמו נמי להדדי להא מילתא דכולן שוין שלא להתענות בהן". וכ"ה במרדכי (ריש ר"ה). ומבואר בדבריו תרת: חדא, דלא אשכחן תענית בר"ה. ושנית, דומיא דשאר ראשי שנים שאין מתענים בהם. ואמנם שאין כאן ב' מקורות חלוקים,

המים, והרי מה שאין ניסוך המים כשאין ביהמ"ק קיים הוא מפני שאין ביהמ"ק ומזבח, וסיבה זו לא שייכת כלל לגבי י' נטיעות, אלא מ"מ כיון דנשנו כאחד ש"מ דשוו בדיניהו וגם י' נטיעות אינו כשאין ביהמ"ק מאיזה טעם, וכמו כן נימא כאן דמהא דתנן להו כאחד לט"ו בשבט עם שאר ראשי שנים ובהם אין מתענים שמע מינה דגם הוא אין בו תענית.

1. נאמר בביהמ"ד זכרון אליהו בליל שב"ק פר' בשלח תשפ"ג ונכתב ע"י א' השומעים.
2. דפוס לבוב סי' תי"ב, ד' פראג סי' ה'.
3. שנאמר שם "עשר נטיעות וערבה וניסוך המים הלכה למשה מסיני", ומבואר שם שדין י' נטיעות הוא רק בזמן שביהמ"ק קיים דומיא דניסוך

הפרשת מעשר אילנות וכמו שאמרו חז"ל עה"פ (יהמיהו ל"א כ) 'הציבי לך ציונים' ע"י מה שפירש רש"י מהסיפרי פר' עקב עה"פ 'ושמתם את דברי אלה' וכו'.

ליו"ט מחמת תחילת מצות מעשרות זה נאמר רק בר"ה לאילן שהוא התחלה גמורה לגידול הפירות, וכן מה שהבאנו (בהערה 3) מתרגום שני שחודש שבט יש בו חשיבות מיוחדת היינו משום שהזמן הוא תחילת השנה בגידול הפירות ועדיף משאר ראשי שנים, וכן מה שנהגו לאכול פירות בט"ו בשבט, היינו משום שהפירות באמת שייכי לזמן שאז הוא תחילת גידולן, משא"כ בירקות שאינו כן, וכמשנ"ת.

בדברי הגר"א דט"ו בשבט יום טוב כד' ראשי שנים

והנהגה בביאור הגר"א (סי' קל"א שם) כתב בביאור הא דאין נופלין על פניהם בט"ו בשבט וזה לשונו "ולא בט"ו בשבט - שהוא ר"ה לאילנות וכמו כל ד' ר"ה שהן יו"ט", ולכאורה כוונתו לפרש כטעם הב' שכתבו הג"מ והמהר"ם, שהוא דומיא דשאר ראשי שנים שהן יו"ט ממש או ר"ח שאין מתענים בהן, וכן נ' שלזה כיוון הגר"א. ומה שכתב לשון יו"ט היינו דאף ר"ח קרי ליה יו"ט דלענין זה שאין מתענין בו הוי כיו"ט (וכמו שמבואר שם בביאור הגר"א אחרי זה לענין ר"ח). ומה שכתב "כמו כל ד' ר"ה" צ"ב דהרי כעת אנו דנים על ט"ו בשבט שהוא הרביעי שבהם אם הוא אסור בתענית ואין נופלים בו על פניהם או שהוא כמו יום רגיל וא"כ ההוכחה היא מג' ראשי שנים האחרים. וצ"ל דכוונתו לשאר הראשי שנים ולא ממש לארבעתם. אכן ענין פלא מצאנו בדמשק אליעזר שם ע"י בהערה 5.

ענין התפילה על פירות בט"ו בשבט

הנהגה בס' שנות חיים (להגרא"ח נאה זצ"ל) כתב דטעות הוא ביד העולם שחושבים שט"ו בשבט הוא יום דין לאילן שזה אינו כלל, אלא הוא רק ראש השנה לאילן ולדיני המעשרות התלויים בשנים חשיב ר"ה.

אכן נראה שאף שבאמת אין זה יום הדין אבל עדיין יש דברים בגו שיש מקום לנהוג ביום זה מנהגים כדוגמת יום דין ונפרש הדברים. הנהגה מצאנו שרבינו הבן איש חי (בספרו לשון חכמים) חיבר תפילה מיוחדת לומר בט"ו בשבט על האילנות בכלל ותפילה על אתרוג, וכן היעב"ץ בסידורו כתב שנוהגים לברך על מיני פירות כדי שהברכות יגרמו לברכה על האילנות בשנה החדשה, ומשמע שיש ענין מיוחד של תפילה ביום זה על הפירות, וגם יש המשכת ברכה ושפע ע"י הברכות במיוחד ביום זה. ועוד ראיתי מובא⁶ בענין זה מהמהר"ם חאגיז בזה"ל: ועוד אודיעך שכאשר האדם עץ השדה הנהגתי ג"כ מה שראיתי מרבתי נ"ע וממורי (מהר"ם גלאנטי) ז"ל, שהיה נוהג בט"ו בשבט להרבות בברכות פרי האילן, ולהתפלל לה' יתברך שיחדש עלינו ועליהם שנה טובה, והיו נוהגים לאכול ט"ו מיני פירות אלו וכו', עכ"ד.

אך באמת זה צ"ב דהרי אין זה יום דין כלל, וכמדומה שהובא בשם רבינו הגר"ח"ק זצוק"ל שתמה על התפילות שחיבר הבן איש חי דמה ענין זה לט"ו בשבט, והרי אינו יום דין על הפירות.

ויסוד הדברים שט"ו בשבט נקבע ליו"ט בשביל היכר, מצאנו כבר במהר"ם מרוטנבורג בתשו' הנ"ל שכתב: "וכי תימא לא בעינן הכירא, והא תניא ר"ח שחל להיות בשבת שיר של ר"ח דוחה שבת וכו' ואמר ר' יוחנן לידע שהוקדש החודש בזמנו וכו', השתא ומה התם דזריזין וממקום זריזין עבדינן תרי היכרא כשאין זריזין אי אפשר דלא למיעבד בה חדא". וכוונתו בזה, שבגמ' בסוכה (נ"ד ב) מבואר שבביהמ"ק בר"ח שחל בשבת אומרים שיר של ר"ח ודוחים שיר של שבת כדי שיהיה היכר שקידשו את החודש, ומזה למד המהר"ם שצריך לעשות היכר לט"ו בשבט שהוא ראש השנה לאילנות, ויש בו נפק"מ לדיני מעשר פירות, ובשביל ההיכר הזה אסרו לעשות תענית ביום זה. [ונוסח זה שונה מעט מדברי האדר"ת הנ"ל שכ' מצד היכר לעיקר המצוה של תרו"מ, ומהמהר"ם משמע דהיכר הוא על עצם הדינים הנובעים מהתחלפות השנה], וכך יש לבאר את מנהג אכילת פירות האילן שהביא המג"א על דרך זה כדי לעשות היכר שהיום הוא ר"ה לאילן.

החילוק בין ר"ה לאילן לר"ה לירקות

ויש להוסיף ביאור בזה, דהנה צ"ב מדוע בשאר ר"ה כגון א' באלול שהוא ר"ה למעשר בהמה וא' בתשרי שהוא ר"ה לירקות לא מצינו שהנהיגו היכר מיוחד לזה ורק לענין ר"ה לאילנות מצינו כן, וכן בדברי הלבוש הנ"ל שכתב שעשאוהו כמו יו"ט משום שהוא התחלה למצות מעשרות ולא מצינו כן בשאר ר"ה, [ואה"נ שיש לומר דכל הני ר"ה הרי בלא"ה הם ימים טובים או ר"ח או יו"ט דר"ה, אבל עדיין אין זה מעלה ארוכה, שסו"ס יכלו לתקן היכר מיוחד לענין הר"ה דמעשר בהמה ולירקות], וכמו"כ מה שהקשינו מדוע לא נהגו אכילת ירקות בר"ה לירקות⁴.

ונראה שיש חילוק בין ר"ה לירקות ולמעשר בהמה לבין ר"ה לאילן, שא' בתשרי אין בו שייכות מעצם טבע גידולן של הירקות, שהם גדלים במשך כל השנה ונזרעין ונקצרין כסדר, ומה שא' בתשרי הוי חילוק זמן לירקות הוא מחמת שהוא תחילת השנה במעגל השנה הכללי, ולכך נקבעה אז התחלפות השנים גם לגבי ירקות שמאז נידון כשנה חדשה, וכן מעשר בהמה אי"ז זמן תחילת גידולן, ואולם ט"ו בשבט לענין אילנות הזמן מתאים מחמת עצם טבע גידולן, שהתאריך הוא תחילת זמן גדילת הפירות וכמוש"כ רש"י הנ"ל שאז מתחילין הפירות לחנוט, ומעתה יש לומר שמה שתקנו את ט"ו בשבט כיום מיוחד להכירא אי"ז ענין של היכר חיצוני, אלא כיון שיום זה יש בו חשיבות של תחילת השנה ממש ולכן בו תקנו הכירא, אבל בשאר ראשי שנים שהוי רק ימים שנקבעו להתחלפות השנים בהן לא תיקנו שיחשבו יו"ט להכירא. וכן מש"כ הלבוש שתיקנו אותו

4. ומקור קדום בחז"ל מצאנו שיש התייחדות לט"ו בשבט משאר ראשי שנים, בתרגום שני על אסתר (פ"ג ז') שמונה שם את כל החודשים שלא עלו בגורל שהפיל המן הרשע ואיתא שם דבשבט לא, כי בו ראש השנה לאילנות ומהם מקריבים הביכורים ע"ש, ויל"ע מדוע בתשרי לא אמרינן נמי שהוא ר"ה לחיטים שמקריבים מהם מנחות ואלול שהוא ר"ה למעשר בהמה שמקריבים את המעשר למזבח, ושמה משום שמיני אחרני ע"ש, ולקמן יתבאר היטב בס"ד.

5. וז"ל הדמש"א, "ולא בחמישה עשר בשבט - כמו כל ד' ר"ה בפסח

זמן תפילה עליהם

ונראה לבאר בזה [בדעת הגדולים ז"ל הנ"ל], דכיון שנתבאר שר"ה דט"ו בשבט נתייחד בזה שאינו רק גורם לחילוף השנה אלא דשורש ענינו הוא שאז מתחיל ראשית צמיחת הפירות וכמבואר בגמ' ורש"י הנ"ל, ומעתה, כמו שמצינו בש"ס בכמה דוכתי דבכל ענין שמתחדש עתה אצל האדם יש לו להתפלל ולהתחנן עליו, וכגון הנכנס למוד את גורנו אומר יה"ר מלפניך וכו' (תענית ה' ב') הנכנס לבית המדרש אומר יה"ר מלפניך וכו' (ברכות י"ה ב') הנכנס לכרך אומר יה"ר מלפניך וכו' (ברכות נ"ד א') ועוד כמה ענינים והובא כל זה ברמב"ם (פ"י מהלכות ברכות) ובשו"ע, ואף שכבר נגזר ביום הדין אבל יפה זעקה אף אחר גזר דין (עי' ר"ה י"ז ב'). ומעתה ביום זה של ט"ו בשבט שייחדו חז"ל שהוא יום של תחילת חניטת וצמיחת הפירות של כל השנה, בוודאי יש מקום בזה להתפלל ולהשפיע ברכה ושפע ממרום על גידול הפירות של השנה הבאה [ואם ישאל השואל א"כ ה"נ בזריעת ירקות יש ענין של תפילה ומדוע התייחדו פירות האילן בזה, עי' בהערה 7].

ויש לומר עוד, שגידולי קרקע התייחדו טפי בענין זה, מכיון שמהלך הגידול שלהם אינו בטבע הרגיל בכריאה, כמבואר בשבת (ל"א א') 'אמונת זה סדר זרעים', ומדוע נקרא סדר זרעים ע"ש האמונה, ומבארין תוס' שם בשם הירושלמי⁸ 'שמאמין בחי העולמים וזורע', ונראה מזה שצריך כוח אמונה מיוחד לגידול הזרעים, והביאור בזה (וכ"כ העץ יוסף שם), שצמיחת הזרע הוא אחרי שנרקב וזה בבחינה של יצירה מחודשת וכן כל גידול הפירות הוא בבחינה זו של צמיחה חדשה, וע"כ צריך בזה אמונה מיוחדת יותר משאר דברים, ואף שהנהיג זאת ה' יתברך בקביעות במהלך הבריאה מ"מ צריך אמונה על זה כי הוא בעצמותו ענין פלאי וניסי'. [וי"א שצריך אמונה מיוחדת

מחמת שגידול הפירות תלוי בירידת הגשמים והן באין בידי שמים, ועי' בזה בדברי הרמב"ן עה"ת פר' עקב פ"א פי"א].

והדבר מובן מאליה שבמקום שיש אמונה יש מקום לדרגה מיוחדת של תפילה, שאם סומך ובוטח על ה' הביטוי הפשוט לזה הוא מה שמתפלל ומתחנן לה' על הצלחת הדבר, וא"כ בתחילת הגידול וביום שנקבע לכך שהוא הראש לזמן הגידול בוודאי יש מקום גדול להתפלל על הדבר. ומבואר היטב מה שמצאנו מהגדולים הנ"ל שייחדו תפילות מיוחדות על צמיחת הפירות, וכן מה שמבואר בסידור יעב"ץ הנ"ל שמברכים על הפירות כדי שיתברכו ממקור הברכות.

ויש מקום עוד ללמוד ענין זה של תפילה בתחילת הצמיחה מברייתו של עולם, כמבואר בפרשת בראשית (פ"ב פ"ה) שאע"פ שהיו כל הפירות על פני הקרקע, מ"מ כל זמן שלא היה אדם הראשון שיתפלל על הגשמים לא ירדו גשמים ולא צמח כלום בפועל, וחזינן שאע"פ שנגזר על הדבר מ"מ צריך תפילה בשעת התהוותו בפועל, ועל כן ה"נ בתחילת השנה יש להבין שיש מקום וצורך לתפילה מיוחדת על צמיחת הפירות אע"פ שכבר נגזר על זה, וראה בהערה⁹ מה שהבאנו מדברי החת"ס שדימה את ט"ו בשבט לברייתו של עולם. ועוד עי' בהערה¹⁰ בענין דברי הדמשק אליעזר הנ"ל.

העולה מן הדברים: מבואר במשנה ובגמ' דט"ו בשבט הוי ר"ה לאילן לענין כמה הלכות הנוגעות לדיני הפירות. והראשונים הוכיחו שהוא יום חשוב ומיוחד לענין שלא להתענות בו ולא לומר בו תחנונים. והמג"א הביא שיש מנהג לאכול בו מפירות האילן. ויש מחכמי הדורות שהנהיגו להתפלל במיוחד ביום זה על צמיחת הפירות וכן לברך בו ברכות על הפירות כדי להשפיע שפע ברכה ממרום על הפירות למשך השנה כולה, והזמן נצרך ומסוגל לזה שהוא יום תחילת זמן גידול הפירות. אכ"ר.

וז"ל: "וכל ימי הדין הוא יו"ט הד' פרקים בשנה וכמ"ש במדרש ובירושלמי פ"ק דר"ה איזה אומה כאומה זו שידעת אופיא וכו'". וביאור דבריו דכל ימי הדין שהעולם נידון בהם הם יו"ט, וכמו שמבואר בטור בהל' ר"ה בשם המדרש שעם ישראל בימי הדין לובשים לבנים ומסתפרים וכו' ובטוחים שיעשה להם נס, והענין בזה הוא דכל היכא שיש לנו דין אצל הקב"ה זה גורם לנו לחזור אל ד' יתברך ולבטוח בו ולחסות בצל כנפיו, וזה גופא גורם לשמחה במה שאנו בוטחים בד' וחוסים בצל כנפיו וקרובים אליו, וזהו שביאר הגר"א דבהו"ש שיש בו ניהוג של יום דין זהו עצמו גורם שיהיה בו נמי ניהוג של יו"ט. ומעתה יש לומר בביאור דברי הדמשק אליעזר המחודשים, דאמנם ט"ו בשבט אינו יום דין כלל, אך מ"מ הוא יום שיש בו ענין של אמונה ובטחון ותפילה לה' מחמת שהוא יום תחילת הצמיחה וכנ"ל, ולכן ביום כזה יש שמחה מיוחדת, והוא בדומה לד' פרקים שהעולם נידון בהם דחשיבי יו"ט, כי על ידי זה שאנו בוטחים בקב"ה ביום זה הוי גורם ליום שמחה וכנ"ל, ובדרגה מסוימת ט"ו בשבט נמי שייך לענין זה.

ויש לצרף עוד לפי זה מה שנהגו לאכול פירות ולברך עליהם ביום זה וכמובא במג"א, דהנה בגמ' בר"ה (ט"ז א') אמר הקב"ה הביאו לפני עומר בפסח כדי שתתברך לכם תבואה שבשדות, אמר הקדוש ברוך הוא הביאו לפני שתי הלחם בעצרת כדי שיתברכו לכם פירות האילן, ועל דרך זה בט"ו בשבט נוטלין מפירות האילן ומודים ומברכים עליהם לה' ועי' זה יתברכו פירות השנה.

7. וי"ל שאה"נ באופן פרטי ודאי יש מקום וצורך לכל א' להתפלל כשזרע ירקות, אבל התייחדו הפירות בזה שקבע ה' בעולמו שיש יום מסוים לכלל הפירות שמתחילים אז לחנוט והוא בט"ו בשבט, וחז"ל הק' ייחודהו כיום ר"ה דהיינו שבמהותו הוא יום של התחלה לכל גידול הפירות והוי כיו"ט לענין זה וכנ"ל, ובוה יש טעם גדול לצרף לענינו של יום ריבוי תפילות ובקשות לפתוח שפע ברכה מן השמים להשפיע טובה על הצלחת גידול הפירות.

8. אינו בירושלמי שלפנינו והוא במדרש במדבר רבה פרשת נשא פי"ג. 9. וז"ל החת"ס (דרשות ח"ב דרוש לז"ך אלול תקצ"ה), כי הנה יום ראש השנה אפילו חמשה עשר בשבט שהוא ראש השנה לחניטת אילנות מ"מ הוא יום שמחה ויו"ט, כן כתב ההגהות מיימוני ריש הלכות ראש השנה ע"ש, והסברא נותן שהוא כעין יום כתר מלוכה שבו חוזר תחילת הבריאה שחנטו האילנות בפעם הראשון בבריאת עולם הוא כיום גינוסאי של מלכים וכו', עכ"ד.

10. ולענין דברי הדמשק אליעזר הנ"ל שצירף כאן לענין ט"ו בשבט שחשיב כיו"ט את המשנה בר"ה דבד' פרקים העולם נידון והוא תמוה וכנ"ל, ויש מקום לפלפל כך, דהנה עי' בשו"ע (ס' תרס"ד) לענין יום השענא רבה שיש בו ניהוג של יום דין וכן ניהוג של יו"ט עי' שם בדברי המחבר והרמ"א, והנה מה שנוהגים בו ניהוג של יום דין הוא מבואר מטעם שבחג נידונים על המים והושענא רבה הוא יום האחרון של החיתום ע"ש, אבל ענין זה שהנהיגו בו ניהוג של יו"ט לא נתבאר בדברי הפוסקים טעמו של דבר, והאיר עינינו בזה אדונינו הגר"א,

נדבת הרב עזריא קנזיבין וב"ב שליט"א לרגל השמחה השוריה במעונם בנישואי בתם הכלה תח' עב"ג החתן הבה"ח דוד קדם ה"ו בשעט"מ. יה"ד שיעלה היוזג יפה יפה, לתפארת כרם בית ישראל, ויתברכו בכל מלי דמיטב ברו"ג החתונה תקיים א"ה ביום רביעי באולם שרון רח' הסדנא 6 ירושלים סעודות השבת שבע ברכות יתקיימו בשב"ק פ"ה בשלת, בביתם רח' אור החיים 50

נדבת הרב שלום מור וב"ב שליט"א לרגל היכנס בנם הבה"ח כמר אליהו ב"י בעול תורה ומצות. יה"ד שידל לתלמיד חכם מורה תוראה בישראל ויזכ לזכות טמנו ומכלל יוצ"ח רב נתח מתוך בריות נופא ותורא מעליא. ויתברכו בכל מלי דמיטב ברו"ג שמתת הבר מצוה תקיים א"ה ביום רביעי באולם שע"י ישיבת הדת תורה

הגאון רבי יהונתן פרלמן שליט"א

בתוככי משפחתי המאושרת (פרק ה')

יסוד א: לכל "צד" ברור ש"מגיע לי". מה "מגיע לי"? - כסף או כבוד או רכוש או ירושה או ברכה ב"שבע ברכות" או מנה יפה בסעודה או מקום מכובד ב"מזרח" או שראש הישיבה יתייחס אלי או עליה מכובדת לתורה או מקום באוטובוס או שכל סביבתי יסתחו לי, ויסלחו לשיגעונותי וכו' וכו'.

יסוד ב: הצד שממולי לקח לעצמו את "מה שמגיע לי" - דהיינו: כסף או כבוד או רכוש או ירושה או את שטח המחסן בבנין שלי או את התור בחנות וכו' וכו'. - והוא מסרב לוותר ולהעביר אלי את חלקי!

יסוד ג: שהדבר "שמגיע לי" דהיינו כסף וכבוד ורכוש או ירושה או עליה לתורה מכובדת וכו' וכו' הוא דבר "בעל ערך רב" שזה ערך כמעט ל"עצם החיים שלי". ועל כן אני אלחם בשיניים ובציפורנים על הזכויות שלי. לא אוותר! לא אסוג! וגם אם יקומו כל יושבי תבל לפייסני - על כבודי לא אוותר! אין דרך אחרת! כיון שפגעו בי ומכאן ואילך אני מנופף "בלפיד הנפגעות" ולא אניח לאש הלפיד הזו להצטנן! רבים נופלים בפח הזה בהאמינם ש"לפיד הנפגעות" ובכי של התמרמרות מוסיפים להם הערכה אצל הסובבים אותם! ופשוט אינם שמים לב שכתשע מיליארד אנשי תבל אינם מבינים על מה בכלל מדובר. "הנפגע" הוא היחיד מכל יושבי תבל שהנושא הנוכחי מעניין אותו!

המצב לכאורה "תקוע" ו"בלתי פתיר". ובכל זאת הרי יש מצוה להביא שלום בין אדם לחבירו. איך עשה זאת אהרן הכהן?

אהרן הכהן פנה אל שני הצדדים והציע להם לזכות ב"ערך (אידיאל) העליון" של "שלום" שהרי "לא מצא הקב"ה כלי מחזיק ברכה לישראל אלא השלום" נאזין היטב לדברי חז"ל הללו: הקב"ה חיפש, וחיפש וביקש "כלי מחזיק ברכה" כלומר "מין כלי" שכל מה שתניח בתוכו יתברך! זה באמת מרגש אותנו: לו זכינו שיהיה לנו כלי שכל מה שנשים בתוכו יתברך! הלאו! - זה נשמע "משתלם" כל כך. והנה מצא הקב"ה שיש רק כלי אחד כזה והוא "השלום"!!

פעמים רבות אנו תמהים: איך הצליח אהרן הכהן להביא שלום. ואילו אנחנו איננו מצליחים כל כך בזה! - דומה שהתשובה פשוטה - פעם האמינו אנשים בדברי חז"ל והבינו שעדיף לנו שלום שכולו "כלי מחזיק ברכה" מאשר 'סכסוך אינסופי' ועוד שאהרן הכהן "הוסיף" "קורט של פיוס" באמרו ש"היריב שלך בעצם גם מצטער ורוצה להתפייס" - בזה היה די כדי להביא שלום. גם הכבוד שקיבלו שני הצדדים מאהרן הכהן תרם לריכוך. בא כבודו של אהרן הכהן ופייס את איבוד הכבוד של שני הצדדים.

בסיכום: אהרן הכהן הצליח לערער את כל היסודות הנ"ל של הסכסוך. הוא רומם את שני הצדדים והעניק לשניהם "כלי מחזיק ברכה" ששווה יותר מהכל, והם בחרו ל"התרומם" ולהתברך אלפי מונים יותר מהמצב שהם נקלעו אליו.

כעת ניגש לשיטתם של שני האחים ה"בדוחי": הם יצאו כנגד ה"יסוד השלישי" וטרחו "במילי דבדיחותא" - דברי בדחנות בין שני הצדדים. דהיינו: הם "עשו צחוק" ושמנו ללעג וקלס את כל הנושא שעליו עומד הויכוח!!

משל אמיתי למה הדבר דומה: ברחבי העולם הוצגו במוזיאונים "אבנים שהביאו האסטרונומים מהירח לכדור הארץ" ונמסרו בהשאלה ע"י סוכנות החלל האמריקאית ל"אוצרים" (ממוני האיסוף) בכל מוזיאון. ה"אוצר" המומחה ובעל נסיון רב בדק באופן יסודי האבנים ואישר אותם לתצוגה. את האבן העטירו בשלטים מרהיבים בתוספת הסברים על

משימתם של האבא והאמא היא להקיף את ה"קן המשפחתי" באורות של אושר ושמחה. תנאי יסודי להצלחה בתפקיד נכבד זה הוא שההורים בעצמם יהיו מאושרים ושמחים.

וכך לימדה אותנו הגמ' בתענית (כב): אליהו הנביא היה נגלה לרב ברוקא חזאה. שאל רב ברוקא לאלהיו: האם יש כאן בשוק מי שהוא בן עולם הבא? ניתן לפרש שרב ברוקא תמה: האם יתכן שבשוק - מקום שהוא לכאורה הפוך מקדושת בית המדרש - האם יתכן שיהיו אלו המצויים ברשות הרבים - שיתעלו הם למדרגה של "בן עולם הבא"?

ורבי עקיבא איגר שלח ל"תורת חיים" בסנהדרין (פ"ה): דבאמת כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא, והכוונה שאחרי המיתה ועונש הגיהנום יהיה לכל ישראל חלק לעולם הבא. אלא ששאלת רב ברוקא היתה: האם יש בשוק מי שהוא "בן עולם הבא" כבר כשהוא בחיי חיותו?

בהתחלה השיב אליהו דבשוק ההוא אין בן עולם הבא! - מדהים! כלומר "שוק" עומד בסתירה גמורה לעולם הבא!

אח"כ הגיעו אנשים לשוק וביניהם הראה אליהו לר' ברוקא שני אחים מהשוק, שהם בני עולם הבא. הלך ר' ברוקא ושאל אותם: מה מעשיכם? ענו לו: אינשי בדוחי אנו - בדחנים אנו, שמבדחים את האנשים העצובים והמדוכאים. עוד ביארו לו שני הבדחנים: כאשר אנו רואים שנים המריבים ביניהם, טורחים אנחנו ועושים שלום ביניהם, ומבאר רש"י דלכך הם בני עולם הבא מפני שהם מקיימים את מצות חז"ל "והבאת שלום בין אדם לחבירו" ש"הקרן קיימת לו לעולם הבא".

והנה מוסר לנו רש"י "מזל טוב" - מתנה גדולה! רש"י דייק את אריכות לשונם של אלו שני האחים א. אינשי בדוחי אנו. ב. שמבדחים עצבי. ונתן לנו "מזל טוב" וזה לשונו: בדוחי: שמחים ומשמחים בני אדם. זאת אומרת: קודם כל - אנו בעצמנו מלאים שמחה. וזה נתן לנו את הכח לשמח אחרים! לא יתכן שאדם ישמח אחרים, אם הוא בעצמו אינו גדוש בשמחה! ובוזה כבר הארכנו במאמרים קודמים שאדם קונה שמחה לעצמו ע"י אמונה ובטחון בקב"ה ולב שמח בשעשועי התורה! וכלשון החזון איש "שאינו כל עצב בעולם למי שמכיר אור האורות של האמת" וכוונתו לתורה הקדושה. (אגרות חזו"א לו).

עוד "מזל טוב" מחדשת לנו הגמ': שני האחים, כשראו אחרים רבים ביניהם טרחו והביאו שלום ביניהם. ופירש"י - שהבאת השלום גם היא נוסדה על כח הבדחנות - כלומר שדיברו דברים "קלים ומבדחים" בין אלו שני האנשים הניצים.

בתורה כבר למדנו על אהרן הכהן שהיה אוהב שלום ורודף שלום ומטיל שלום בין איש לחבירו, וזאת ע"י שאהרן הכהן היה פונה לכל אחד מהצדדים, ומספר לו איך חבירו אוהב אותו ורוצה להתפייס איתו, והדברים ידועים ונפלאים.

אכן, במעשה בשני האחים נתחדשו כמה יסודות חדשים. א. שכל אדם צריך לנהוג כמו אהרן הכהן. אע"פ שאצל כהן זהו תפקידו האלקי ה"רשמי" לשים שלום בין אנשים ולברך אותם. וכאן נתחדש שכל יהודי צריך לנהוג בזה גם אם איננו כהן, שהרי כולנו: "זאתם תהיו לי ממלכת כהנים". ב. אנשים אלו ידעו שבלי "טירחא" ויגיעה לא יצליחו! ג. שני האנשים האלו התעמקו בסוגיא של הבאת שלום, וירדו לשרשי הבנת "אי ההבנה" בין אנשים וממכה עצמה תיקנו רטיה - תחבובת!

ונבאר: איך נולד סכסוך בין שני אנשים? הרי זה "מעשה שטן" הנסמך על ג' יסודות:

בחיים הרבה מעבר למה שהם באמת! האחים הבדחנים "שיכללו" את הענין באמרום: "אל תעשה גראצ'קע" (עסק ורעש מכל דבר), ויתירה מזה: "צחק" על כל ענייני ההבל של העולם! וכך שימחו את הבריות ודלו אותם מבורות הדיכאון שאנשים "חופרים" לעצמם. וכעין זה שינו החזון איש: "העולם קשה - לפחות נחייך אליו".

נתברכנו! בהרבה דרכים וכיוונים איך להיות שמחים, מבודחים ומבדחים. אבל זהירות! היצר הרע מכיר את המאמר הזה בעל פה, והוא יטה את הדברים מבדיחות מבורכות וכשירות אל "ליצנות" הבנויה על "ציניות" ועל חולשת הזולת וחסרונותיו. וסגנון כזה לדאבוננו מכשיל את רבים מצעירי הצאן.

ואיך נראית "בדחנות ברמה"?- הגאון ר' מיכל פיינשטיין מסר את הסיפור הבא: אחד מגדולי ישראל היה הגאון רבי אלעזר משה מפינסק. ואיותה נפשו להשתתף בחתונה של משפחת ר' עקיבא איגר אלא שהוא לא הוזמן. ואז ביקש שירשו לו להיות בדחן בחתונה, כמנהג שרווח מאד באותם ימים, ולזה הסכימו. נכנס הגאון ר' אלעזר משה, וחרז את כל פסקי תוס' שבש"ס בחרוזים!! למשמע אוזן הגיב ר' עקיבא איגר: ה"בדחנים" שלכם, נראים כמו הגאונים שלנו!

החזון איש כתב מכתב הוראות לחתן איך להתנהג בשנה הראשונה לנישואין. ובתוך דבריו כתב לגבי ההתייחסות לאשה: "ובדיחות וקלות יותר אהוב מכוונד ראש וחרדת הכבוד" (אולי היתה כוונתו למה שמכנים "הומור קל"). ומסתבר שבזמננו יש מקום להרחיב את הדברים גם לשאר שנות הנישואין. עוד כתב החזון"א במכתבו שיאמר הבעל "דברי חיזוק לשמח לב".

שמחה בלב שמח!

ברכת מזל טוב

שלוחה להאי גברא רבא יקירא גומל חסד של אמת כגופו ומחנך את ילדי ישראל לתורה וליראת שמים ברוב כשרון
 ה"ה הרב חיים פילו וב"ב שליט"א
 לרגל השמחה הגדולה השרויה במעונם
 בהולדת בנם יונתן נסים נ"י
 בשעה טובה ומוצלחת
 ברכותינו שיזכו ההורים לגדלו לתורה לחופה ולמע"ט
 וירוו ממנו ומכל יוצ"ח רוב נחת דקדושה אכ"ר

נדבת הרב רפאל גולד וב"ב שליט"א חתן הגאון הרב מנחם גולדברג שליט"א לרגל השמחה השרויה במעונם בהולדת בנם נ"י בשעתו"מ. יה"ד שיזכו להכניסו בבריתו של אא"ה בעתו ובזמנו, ולגדלו לתורה לחופה ולמעשים טובים וירוו ההורים והסבים רב נחת מכל יוצ"ח כ"י ויהברכו בכל מילי דמיטב ברג'
 שמחת השלום זכר ותקיים א"ה בליל שב"ק בבית חמוי שליט"א רח בילו 348 (משעה 20:30)

נדבת הרב יואל יהודה וב"ב שליט"א לרגל השמחה השרויה במעונם בהולדת נכדתם תח" בת לחתנם הרב מנחם מרחבי שליט"א בשעתו"מ. יה"ד שיזכו הוריה לגדלה לתורה לחופה ולמעשים טובים וירוו ההורים והסבים רב נחת מכל יוצ"ח כ"י ויהברכו בכל מילי דמיטב ברג'

לע"ג רבי שמעון ב"ר יוסף אוהיון ז"ל
 גלבי'ע' בשבט. תנצב"ה
 הוצנח ע"י נכדו הרב יוסף אוהיון שליט"א

לתשומת לב הוצאות הדפסת הגליון מרובות. לתרומות, הקדשות והנצחות 0527679598 או בנדרים פלוס:
עניינים נחוצים - תורת רבותינו שבדרום

המינרלים הנדירים שמרכיבים את האבן. קרני אור בשלל צבעים וגוונים הקיפו את האבנים עד שבא מומחה וגילה שהאבנים הללו אינן אלא אבנים פשוטות ביותר מכדור הארץ...

העצה הזו היתה ידועה לשני האחים הבדחנים כבר לפני אלפי שנים: את המועקות והעצבות המיסו הם ע"י שמחה אמיתית, ואת ה"רעש הגדול" שאנשי ריב ומדון הרעישו סביב הנושא המדובר הנמיכו הם, ונתנום ללעג ולקלס עד ששני הצדדים צחקו בעצמם והתביישו.

קורדו שיורשים נלחמים בידיהם ובשיניהם על "שרשרת זהב מעוטרת ביהלומים" יום אחד הביאו את השרשרת לצורף והלה פרץ בצחוק מתגלגל באומרו ש"זהו זיוף מתוחכם". שני האחים אף הם פעלו בבדיחותיהם להמחיש לאנשים שאין שום ענין בעולם שהוא שוה ערך לריב עליו. חוץ "מתורה ומצוות ומידות טובות" - שאם יש לך אותם אין שום אדם שיוכל לריב עליהם וליטלם ממך!

אחד בא לפני מרן הרב שטיינמן זצ"ל בטענה על שכן שהונה אותו ובנה מרפסת של 5 מטר יותר ממה שאישרו לו, ולא עוד אלא שהשכן "צוחק עליו בפניו". הרגיע אותו הרב שטיינמן באומרו: אז יהיה לך פחות חמש מטר בעולם הזה...

הגרי"ש אלישיב, כשהיו מגיעים בעלי דין להתדיין לפניו, וכדרכו של עולם, האחד מצווה והשני מתנשא בצעקותיו ובטענותיו לעומתו. ואז היה הרב אלישיב משקיט ומהסה אותם ותובע מכל אחד מבעלי הריב שירכזו את דבריו "לטענה אחת עיקרית".

הלקח החשוב מבוסס על יסוד מהותי. שהעמיד החזון איש (אגרות ח"ג, ס') "חובה על האדם למעט את ערך מצוקותיו אשר יציקו את לבבו". הביאור בזה הוא שבני אדם "מנפחים" את הקשיים

ניתן להאזין לשיחות ודרשות מרבני הקהילה שליט"א
 בטלפון 0799-400-442

ברכת הוופלים

קושי באכילתם, ומסתבר שאין זה נחשב לכסיסה. [וכן לגבי אוזני המן שעשויים מבצק פריך, שהוא בלילה עבה ואינו אוורירי, מ"מ אין שום קושי באכילתו, כי אינו יבש וקשה אלא פריך. ומסתבר שאינו מוגדר ככסיסה].

ובשם הגרש"ז אויערבאך זצ"ל (בשיעורים עמ"ס ברכות שנדפסו בקובץ צוהר שנת תש"ס, עמ' רכו) הובא, שהגדרת 'נכסס' היא שלרוב יבשותה הפת מתפוררת בפה. ולכן לבני אשכנז יש לברך על מצה 'המוציא' גם בימות השנה, כי אינה מתפוררת בפה, עכ"ד.

וכוונתו שהגדרת נכסס אינה נקבעת ע"פ מעשה האכילה, אלא תלויה בסוג המאפה. ונתן גדר בדרגת היבשות והפריכות שגורמת להחשיבו כ'נכסס', שזה דוקא כעין מציות וביגלך, שאינם נלעסים מיד בפה כפת, אלא נשברים ומתפוררים באכילתם. אבל המצה אינה יבישה כ"כ, אלא נלעסת מיד היטב בפה. ולפ"ז גם הוופלה והבורקס ואוזני המן, אינם מתפוררים בפה בשעת אכילתם, וא"כ אינם בגדר נכסס.

ד. ולגבי מה שנקט ה'אור לציון', שבווופלה מתקיים גם התנאי של 'נילוש', דהיינו שטעם התבלינים והסוכר המעורבים עם הקמח, ניכר היטב בעיסה, לא נהירא, מפני שעיסת עלי ופלה מכילה בעיקר קמח ומים, ומאד מעט סוכר וחומרים מתפחים, וכפי שבדקנו אין בה כמעט שום טעם.

ה. אמנם העיקר מה שיש לדון בזה הוא שלוופלה אין כלל שם "פת", וגרע משאר פת הבאה בכיסנין. דהנה במשנ"ב (ס"ק לח) הובא דין וואלאפלאטקע"ס (המג"א קוראם וואפלטקיי"ס), שבלילתן רכה מאד, ומתפשטין באפייתן ונעשים דקים וקלושים הרבה, דק דק (בשעה"צ ס"ק לה מתאר את אופן אפייתם), אין לברך עליהם המוציא – אע"פ שעשויים מקמח ומים בלבד – אפי' בקבע עליהם דאין על זה תורת לחם כלל, ודומה לטריאת המובא בשו"ע סעי' טו, ע"ש.

ומכרואר שעלי הוופלה הם סוג בפנ"ע, דאין עליהם תורת לחם כלל [דהיינו שאין להם את הצורה הידועה של אחד מסוגי המאפים², וזה] מחמת רוב דקותם וקלישותם דהיינו שהצורה והמירקם של המאפה הוא אוורירי מאד, ולכן דינם כתבשיל, שאפילו בקבע, ברכתו בומ"מ ומעין ג'.

ומה"ט גם אין עליהם תורת "לחם" לענין חיוב הפרשת חלה. כ"כ בשו"ת שבט הלוי (ח"ח ס"ו רמב אות א) שהוופלים אין חייבים בחלה.

(המשך בעמוד 23)

הסיבות הנ"ל (באות ב) אין רגילות לאוכלו לשם שביעה], הוי לחם 'שאינו חשוב' והוא הנקרא פת הבאה בכיסנין [ובדוקא קראוהו 'פת' ולא לחם, להורות על כך שאין לו לגמרי תכונת 'לחם']. ומאפה שיש לו תכונה זו במלואה, אע"פ שמראיתו ומירקמו אינו דומה כלל ללחם, יש עליו שם לחם. [והדוגמה לכך הוא הקוגל מאטריות, שאמר הגרי"ש אלישיב זצ"ל שיש לו 'תוריתא דנהמא'. וכוונתו מפני שהוא משביע, והרי רגילים לאוכלו כחלק מן הסעודה וכדי לשבוע, ואכן תכונתו משביע ומחזק]. והנה הראשונים הגדירו את החסרון בטרוקנין ובטריאת, בתרת, מצד הרכב העיסה, ומצד המאפה שמתקבל. ואין אלו שני דברים, אלא דבר אחד. דהם שני סימנים על כך שאין להם תכונת לחם.

החסרון האחד הוא מפני שבלילתן רכה מאד, להורות על מיעוט הקמח שבהם, ומשום כך אינם משביעים כללם. והחסרון השני, שהמאפה שמתקבל הוא דק ורך, וגם בזה אין השינוי מחמת צורתו ומראיתו גרידא, אלא לסימן על כך שמחמת מיעוט הקמח שבו, הוא דק ורך, או קלוש ואוורירי מאד, ולכן אין עליו כלל תוריתא דנהמא ושם לחם, לאף דין מדיני התורה.

א. ראיתי מובא מגאון אחד, שכתב שיש לברך על ופלה 'שהכל'. וביאר טעמו מפני שעלי הוופלה בפני עצמם אין בהם שום טעם, וא"כ קרוב לודאי שדעת בני"א שהמילוי הוא העיקר, והוופלים נועדו רק כדי לדבק, דהיינו להחזיק את המילוי שנתנו ביניהם שלא יתפורר. ודומה לקסטה, שהיא שכיבת גלידה שנתונה בין שני עלי ופלה דקים, שהגלידה עיקר והוופלים טפלים אליה, ומברך עליהם 'שהכל' (וכמתבאר מהמשנ"ב ס"י קסח ס"ק מה) וה"ה לוופלים, עכ"ד.

והכ"א טען שכן מעוניינים לאכול את עלי הוופלה, והסיבה לכך היא מחמת הקמח שמעורב בעיסתם שמחמתו הם מזינים מעט, [כלומר ממעטים את הרעב מן הגוף], אלא שאין רוצים לאוכלם בפנ"ע כי אם בצירוף המילוי. ואע"פ שהקמח שבהם מועט, הוא העיקר מפני חשיבותו, ולכן ברכתם בומ"מ, עכ"ד.¹

המורים מהדברים, דזה מוסכם שהקובע בזה הוא כוונת האדם האוכל, אלא שנחלקו במציאות מה היא דעת בני"א.

ב. בשו"ת 'אור לציון' (ח"ב פרק יב תשובה י) כתב שוופלה הוא ודאי פת הבכ"ס, כי מתקיים בו כל ג' התנאים, עשויים ככיס עם מילוי, ונילושים עם סוכר וכו', ונכססים. ולכן כשנאכלים קנינוח בסוף הסעודה, ברכתם בודאי בומ"מ. ואע"פ שהמילוי ניתן ביניהם רק לאחר אפייתם – וכיסים היינו בממלאם קודם אפייתם – הואיל ודרכם בכך, חשיב כפת הבכ"ס, עכ"ד.

ג. והנה מה שנקט שוופלה נחשב 'כוססין', וכתב כן גם לגבי בורקס, יש לדון בזה. דז"ל המשנ"ב (ס"י קסח ס"ק לו) כעבים, יבשים הם מאד ואינם עשויים לאכילה ורק כוססים אותם לקינוח. ובס"ק לה וז"ל, באפייתן נעשים יבשים כ"כ עד שנפרכים, ואין זה נקרא אוכל אלא כוסס וכו', עכ"ל. ונראה שכוונתו שהקובע והמגדיר הוא צורת מעשה האכילה, וזה מש"כ שגדר 'כוססים' הוא דוקא בגונא שמחמת רוב יבשותו של המאפה אינו נוה לאכילה כי צריכים לכוססו, דהיינו להרבות בלעיסה כדי להרטיב את המאפה שיהא נוה לבולעו (וכגון מציות, בסקויטים וביגלך). ומחמת הקושי שיש באכילתם, אין רגילים לאכול מהם הרבה, ולכן איננו פת העשוי לשביעה, אלא לקינוח. משא"כ בלחם הרגיל אצלנו, שהוא רך ונלעס בקלות.

ולפ"ז בוופלה, שהוא מאפה דק ואוורירי, ואין שום קושי באכילתו, נראה לכאן שאינו בגדר כוססים. וכן לגבי בורקס, אף שהעלים הדקים האפויים הם דקים ויבשים, מ"מ אין

1. ובנוסף לכך הוברר (במכתב שהתקבל מביח"ר ליצור וופלים) שהקדם שביין עלי הוופלים מכיל כעשרים וחמישה אחוזים פירורי וופלים, וכפי עדותם, מטרת הוספת פירורי הוופלים לקדם, היא לשם שיפור הקדם, הן בטעם והן במירקם. ולפ"ז ברכת הקדם -- אפי' אם היה נאכל בנפרד בפנ"ע - היא בומ"מ.

2. הגדרה זו היא מדברי חוט שני (הל' ברכות עמ' קפו) שהכוונה לצורה ותואר שמאפיינים לחם, דישי ללחם גובה ונפח וצורה ידועה. ודימה זאת לתואר הפנים של אדם. וכמו כן לכל פרי וירק, יש את הצורה שלו והתואר שלו. ואם ריסקו אותו באופן שנאבד תוארו, התבטלה ברכתו המיוחדת, ונחית לברכת שהכל, עכ"ד.

ואפשר לבאר באופן אחר, שהמושג 'תוריתא דנהמא' אינו נקבע ע"פ המירקם והמראה של המאפה. אלא תלוי באם אכילתו סועדת, כלומר מחזקת ומשביעה כאכילת לחם, דזו היא הגדרת "לחם" האמור בפסוק 'ולחם לבב אנוש יסעד' דתכונתו ומעלתו בכך שהוא מחזק ומשביע. ולכן מאפה שאין לו תכונה זו כלל, אין עליו שם לחם כלל. ואם יש לו תכונה זו רק במקצת, [דהיינו שאע"פ שעשוי מבלילה עבה כלחם, מ"מ מחמת

נדבת הרב יוסף תנון וב"ב שליט"א חתן הרב הרא"ב בן דוד שליט"א לרגל השמחה השוריה במעונם בתולדת בתם נחמה בתם נחמה. יחד שיזכו לגדלה לתורה לחופה ולמעשים טובים ויהיו רב נחת מכל יוציא"ח כ"י ויתברכו בכל מילי דמיטב ברו"ג

נדבת הרב דוד אפלבוים וב"ב שליט"א לרגל השמחה השוריה במעונם בתולדת בתם נחמה בתם נחמה. יחד שיזכו לגדלה לתורה לחופה ולמעשים טובים ויהיו רב נחת מכל יוציא"ח כ"י ויתברכו בכל מילי דמיטב ברו"ג

בענין סדר ברכת המזון

ולכאורה משמע שגם הרמב"ן כתב כדברי הרשב"א והרא"ש, וא"כ קשה דלמה כתב הב"י בלשון: והרמב"ן כתב וכו', דמשמע דפליג.

ונראה שאף שהרמב"ן הסכים לרשב"א והרא"ש שנוסח הברכות אינו מהתורה, מ"מ משמע מדבריו דמדאורייתא סגי בברכה אחת על עצם המזון וכברכת בנימין רעיא שבירך בנוסח בריך רחמנא מריה דהאי פיתא, ואילו ברכת הארץ ובונה ירושלים מדרבנן הן, וא"כ מה שדרשו מהמקרא זה אסמכתא בלבד. ואילו לדעת הרשב"א והרא"ש מנין ג' ברכות מהתורה.

ברם, יעוין בב"ח בסי' קצ"א (סע"א) שכלל דעת הרמב"ן יחד עם הרשב"א והרא"ש והתוס' שכולם סברי דמנין ברכות מהתורה.

והנפק"מ בענין מנין הברכות אם הוי מהתורה או לאו, זה לענין מי שברך מעין ג' על הלחם, האם יצא ידי חובתו או לאו, דאם מנין ברכות מהתורה, א"כ נמצא שלא ברך ג' ברכות וע"כ לא יצא, אבל אם מהתורה סגי בברכה אחת יצא ידי חובתו. ועיין בשו"ת יביע אומר (ח"ב או"ח סימן יב אות יב-יד) שהאריך בכל זה.

ועוד עיין לקמן בב"י בסי' קצ"א שהביא את דברי התוספות (ד"ה וחותרם) שכתבו גבי ברכת הפועלים שתקנו להם חכמים שיברכו רק ב' ברכות, דאע"ג דמדאורייתא צריכים לברך ג' ברכות, מ"מ יש כח ביד חכמים לעקור דבר מן התורה, והאיל וטרודים במלאכת בעל הבית. וציין הב"י להרמב"ם בספר המצות (מצוה י"ט) שכתב וצונו לברכו אחר האכילה, ולא הזכיר מנין הברכות, דמשמע שלדעתו מדאור' סגי בברכה אחת, ואע"ג דדריש להו בגמרא ג' ברכות מקראי, אסמכתא בעלמא נינהו.

ביאור דעת הראשונים שמדאורייתא סגי בברכה אחת

ויש להעיר, לדעת הראשונים שמדאור' סגי בברכה אחת, מה ראו יהושע דוד ושלמה להוסיף על תקנת משה (ואח"כ להסמיך אם הברכות על המקרא).

ונראה לומר דהם סברו שעיקר מטרת ברהמ"ז מהתורה היא להודות לה' על הטובה שנתן לנו ע"פ הפסוק ואכלת ושבעת וברכתה את ה' אלוקיך על הארץ הטובה אשר נתן לך. והיינו, שבשעה שאדם אוכל ושבע מוטל עליו להודות ולשבח על כללות הטבת הש"י עם כלל ישראל, ובזמן משה הטובה הכללית היתה ירידת המן, ובזמן יהושע נוסף גם א"י שהיא ארץ טובה, ובזמן דוד אחר שכבש את ירושלים נוסף גם זה לחיוב ההודאה הכללי, ובזמן שלמה נוסף גם חיוב הודאה על המקדש.

ועוד יש להעיר לדעת הראשונים שמנין הברכות מדרבנן ומדאור' יוצאים בברכה אחת, א"כ יוצא שהברכה שניה ושלישית מדרבנן הן כמו ברכת הטוב והמטיב. וא"כ קשה דמהגמ' (מו.) דאמר רב יוסף, תדע דהטוב והמטיב לאו דאורייתא וכו', משמע שרק הטוב והמטיב מדרבנן, אבל שאר כל הג' ברכות מהתורה.

ועוד יש להעיר, דלכאורה לשיטתם אדם המסופק אם בירך ברהמ"ז או לא, יצטרך לחזור ולברך ברכת הזן בלבד, דרק ברכת הזן היא מן התורה. וקשה שמסתימת לשון הרמב"ם (פ"ב מהל' ברכות הי"ד) שכתב: וכן אם נעלם ממנו ולא ידע אם בירך או לא בירך, חוזר ומברך, והוא שלא נתעכל המזון שבמעיו, עכ"ל, משמע שצריך לחזור ולברך כל הברכות.

איתה בגמ' ברכות (מח:): אמר רב נחמן, משה תקן לישראל ברכת הזן בשעה שירד להם מן. יהושע תקן להם ברכת הארץ, כיון שנכנסו לארץ. דוד ושלמה תקנו בונה ירושלים. דוד תקן על ישראל עמך ועל ירושלים עירך, ושלמה תקן על הבית הגדול והקדוש. הטוב והמטיב ביבנה תקנוה כנגד הרוגי ביתר, דאמר רב מתנא, אותו היום שניתנו הרוגי ביתר לקבורה, תקנו ביבנה הטוב והמטיב, הטוב - שלא הסריחו, והמטיב - שניתנו לקבורה, ע"כ.

ועוד גרסינן בגמ' (שם): תנו רבנן מנין לברכת המזון מן התורה. שנאמר, ואכלת ושבעת וברכת - זו ברכת הזן. את ה' אלקיך - זו ברכת הזמון. על הארץ - זו ברכת הארץ. הטובה - זו בונה ירושלים, וכן הוא אומר ההר הטוב הזה והלבנון. אשר נתן לך - זו הטוב והמטיב, ע"כ.

האם ג' ברכות מהתורה או מדרבנן

הקשה הרשב"א (מח: ד"ה הא) הא דאמרינן משה תקן להם ברכת הזן, יהושע תקן להם ברכת הארץ וכו', קשה לי והא קי"ל בסמוך דברכות אלו מדאורייתא נינהו ונלמדים מהמקרא.

ותירץ י"ל דמטבען הוא שטבעו להן, דאי מדאורייתא, אם רצה לאומרה באי זה מטבע שירצה אומרה, ואתו משה ויהושע ודוד ושלמה ותקנו להן מטבע לכל אחת ואחת בזמנה, עכ"ד.

והנה מתוך שכתב הרשב"א: "והא קי"ל בסמוך דברכות אלו מדאורייתא נינהו", משמע דס"ל דמדאור' בעינן ג' ברכות, אלא שמטבע הברכה אינו מעכב, ובאו משה, יהושע, דוד ושלמה ותקנו להם מטבע לכל אחת ואחת בזמנה. וכ"כ המאמר מרדכי (סי' קפ"ז) שלדעת הרשב"א מנין הברכות מהתורה.

והביא הרשב"א ראייה לזה שמטבע הלשון יכול להשתנות לפי הצורך, שהרי בודאי קודם כיבוש הארץ ובנין ירושלים, לא היו אומרים כמטבע שאמרו לאחר כיבוש ובנין, וכמו שאין אנו אומרים באותו מטבע שתקנו דוד ושלמה, שאנו מבקשים להחזיר המלכות ולבנות הבית, והם היו מבקשים להעמיד המלכות ולהעמיד בנין הבית ולהמשיך שלות הארץ, ע"כ.

ולגבי ברכה רביעית נחלקו בגמ', במימרא של רב נחמן מבואר שברכה זו מדרבנן שתקנוה ביבנה לאחר שהרוגיה ביתר ניתנו לקבורה, ואילו בביריתא מבואר שברכה זו מדאור', ודורשים אותה מהמקרא כמו שאר ג' ברכות.

וכ"כ הרא"ש (פ"ז סימן כ"ב) שזה ברור שאף קודם זמן דוד ושלמה, ברכו כל הברכות, שהרי הם נדרשים מהמקרא. אלא דוד ושלמה תקנו המטבע לפי מה שנתוסף טובה לישראל. והטוב והמטיב ביבנה תקנוה לאחר שהרוגי ביתר ניתנו לקבורה וקבעוה בברכת המזון שכולה הודאה.

וכתב הב"י (או"ח סימן קפ"ז) וז"ל: והרמב"ן כתב בספר ההשגות (על סה"מ לרמב"ם שרש א' אות ט') אין מטבע ברכת המזון מן התורה, אבל נצטוינו מן התורה לברך אחר אכילתנו כל אחד כפי דעתו, כענין (שם מ:): מנימין רעיא שאמר בריך רחמנא מריה דהאי פיתא, ובאו הנביאים ותקנו להם נוסח מתוקן הלשון וצח המליצה. ושנינו בו אנחנו עוד בגלות ומלכות בית דוד משיחך במהרה תחזירנה למקומה ותבנה ירושלים, כי הענין תיקן שלמה ובית דינו והלשון כפי הזמנים יאמר, עכ"ל.

וכדי לתרץ קושיא זו יעוין ברשימות שיעורים (שם על הגמ') שכתב לבאר שצ"ל דלשיטת הרמב"ן והרמב"ם, יש חילוק בין עצם חלות דין ברכת הארץ ובונה ירושלים לבין חלות דין ברכת הטוב והמטיב, דאע"פ שכולן הן מדרבנן, אך ברכת הארץ ובונה ירושלים שאני דנתקנו כחלק מעיקר החפצא של ברכת המזון, ואע"פ שאין בהן חיוב דאורייתא, מתקיים בהן קיום דאורייתא של ברכת המזון. והטעם בזה הוא דאע"פ שיעיקר חיוב של ברכת המזון מן התורה הוא לברך ברכה אחת על המזון, מ"מ כל מה שמוסיף להודות מצטרף לחפצא של ברכת המזון וחל ביה קיום ברכת המזון מן התורה, וכדמבואר מדברי הרמב"ן בספר המצות "אבל נצטוינו מן התורה שנברך אחר אכילתנו כל אחד כפי דעתו", ולפיכך חל קיום דאורייתא בברכת הארץ ובונה ירושלים, דרבנן תיקנו הודאה דברכת הארץ וירושלים כחלק מעצם החפצא דבהמ"ז. משא"כ ברכת הטוב והמטיב נתקנה כחפצא של ברכה בפני עצמה הנאמרת אחרי ברכת המזון.

ולפ"ז צ"ל דהא דאמר רב יוסף, "תדע דהטוב והמטיב לאו דאורייתא", כוונתו דברכת הטוב והמטיב היא חפצא של ברכה בפני עצמה דלית בה קיום ברכת המזון מדאורייתא, משא"כ ברכות הארץ ובונה ירושלים אע"פ שחיובן ג"כ מדרבנן, מ"מ חל בהן קיום ברכת המזון דאורייתא, דנתקנו כחלק מברכת המזון. וכן א"ש דמספק חוזר גם עליהם, כיון שע"י ברכות אלו מקיים מצוה התורה של ברהמ"ז, עכ"ד.

ביאור עניני הארבע ברכות

ברכת ראשונה

בגמ' אמר ר"נ משה תקן לישראל ברכת הזן בשעה שירד להם מן. ויש להעיר דברהמ"ז היא ברכה על אכילת פת מחמשה מיני דגן, וא"כ כיצד ברכה זו מתאימה למן שאינו בא מחמשה מיני דגן. ובפרט שבגמ' יומא (ע"ה) כתוב שטעמו במן כל טעם שרצו, וי"א דאף ממשו של המן השתנה לפי מה שרצו לטעום.

וצ"ל דמה שאנו מברכים דוקא על ה' המינים ברהמ"ז, משום דרק על ה' המינים, יש "שם לחם", וברהמ"ז שייכת דוקא על לחם. אבל במן כיון שהכתוב קראו "לחם" דכתיב: הנני ממטיר לכם "לחם מן השמים", שוב אין לחוש שאי"ז מה' המינים לענין ברהמ"ז.

ועוד יש להעיר שבברכת הזן, לא נזכר כלל ענין הארץ שמצמיחה לחם. ולכאורה מן הראוי היה שברכת זו שהיא ברכה מהתורה על הלחם שאנו אוכלים, היו צריכים להזכיר בה את הארץ שמצמיחה את הלחם, כמו שחכמים שתקנו ברכה ראשונה על כל מאכל, הזכירו את העץ או האדמה שמצמיחה את הפרי.

ולכאורה היה אפשר לומר כיון שנוסח זה נקבע על המן שהוא לחם מן השמים, ולכן לא הזכירו את הארץ. אולם עדיין קשה, כיון שאף בשאר הברכות עשו בנוסח שינויים לפני הענין, כמו בברכה בונה ירושלים כמבואר לעיל בשם הרשב"א, א"כ מן הראוי שלאחר שפסק המן והחלו לאכול לחם מן הארץ, היו צריכים לשנות את הנוסח ולהזכיר את הארץ.

ישו"ך בספר ברכת אברהם (מאמרים והדרכות עמ' רפ"ג של הגאון רבי אברהם ארלנגר וצ"ל - מראשי ישיבת קול תורה) שכתב שיש ענין גדול בזה שאנו מברכים נוסח שנקבע על המן, שהרי בזה אנו מזכירים שהמזון שלנו בא מחסדי הי"ת, ואין צורך בסיבות, אלא רצונו בטובו הגדול הוא זן ומפרנס, ואע"פ שאנו אין ראויים לנסים. ואין צורך לעשות נס כשנמצאים בישוב ויש סדר צמיחת חטים ושעורים, אבל יסוד הכל דהמזון מן השמים והסדרים הן לפי התנאים שאנו נמצאים בהם.

ועייין ברש"י פרשת בשלח (ט"ז ל"ג) בביאור מצות צנצנת המן שהניחו למשמרת לדורות והיתה שמורה בקודש הקדשים. וכתב רש"י שכשהיה הנביא ירמיהו מוכיח את ישראל למה אין אתם עוסקים בתורה, והם אומרים לו נניח מלאכתנו ונעסוק בתורה, מהיכן נתפרנס, הוציא להם צנצנת המן, אמר להם אתם ראו דבר ה', שמעו לא נאמר אלא ראו, בזה נתפרנסו אבותיכם, הרבה שלוחין יש לו למקום להכין מזון ליראיו, עכ"ד.

ולפ"ז מה טוב לזכור בכל סעודה בברכת הזן שזו יסודה על המן, שהמזון מאת ה' ולא ימטט המזון ליראיו גם אם עוסקין בתורתו.

ברכה שניה

ברכה שניה נקראת ברכת הארץ. ויש להעיר, דבשלמא אם אוכלים לחם של ארץ ישראל, מובן שיש לברך את ארץ ישראל, אבל כל מי שאוכל לחם בכל העולם, כיצד שייך ברכה על ארץ ישראל באכילת לחם בשאר הארצות.

והביא הברכת אברהם (שם) את הפסוק בפרשת עקב (י"א י"ב): ארץ אשר ה' אלוקיך דורש אותה, תמיד עיני ה' אלוקיך בה מראית השנה ועד אחרית השנה, ע"כ.

ופירש"י שם בשם הספרי: אשר ה' אלהיך דורש אותה - והלא אף כל הארצות הוא דורש, שנאמר (איוב לח, כו) להמטיר על ארץ - לא איש (הקב"ה מוריד גשמים אף במקומות שאין אנשים), אלא כביכול אינו דורש אלא אותה, ועל ידי אותה דרישה שדורשה דורש את כל הארצות עמה. וכ"כ הרמב"ן שם, כי הארץ הזאת נדרשת בכל והיא הכל, וכל הארצות מתפרנסות ממנה באמת, עכ"ד.

ולפ"ז יוצא שאחרי שאנו מברכים על המזון עצמו, היינו שאנו מודים להקב"ה על המזון, אנו מברכים ומודים על המקור שמשם נובע הברכה, וזה ארץ ישראל שממנה באה ההשפעה לכל העולם.

ובברכה שניה אנו מזכירים גם ברית ותורה, ואמרו בגמ' (מ"ט). כל שלא אמר ברית ותורה בברכת הארץ לא יצא ידי חובתו. ופרש"י (מ"ח:) הטעם שע"י מצות ברית המילה נתנה הארץ לאברהם, שנאמר בפרשת מילה (בראשית י"ז) ונתתי לך ולזרעך אחריו את ארץ מגוריך, ע"כ. ועל התורה כתב שאף בזכות התורה והמצוות ירשו את הארץ, שנאמר למען תחיון ורבייתם ובאתם וירשתם את הארץ, ע"כ.

ולפ"ז מבואר היטב למה מזכירים ברית תורה ומצוות בברכת הארץ, שהם הזכות שלנו לארץ ישראל, וממילא צריכים אנו להודות עליהן לפי שהם נחשבים המקור של שפע המזון שיש בעולם שהוא ארץ ישראל.

ברכה שלישית

ברכת בונה ירושלים, מבקשים על בנין ירושלים בכלל ובית המקדש בפרט, לפי שהם המקור הברכה לעולם, כמו שכתוב בגמ' סוטה (מח.) העיד ר' יהושע: מיום שחרב בהמ"ק - אין יום שאין בו קללה, ולא ירד הטל לברכה, וניטל טעם הפירות, ע"כ.

וכן מבקשים על מלכות בית דוד, דבנין ירושלים ומלכות בית דוד תלוים זה בזה, דבנין ירושלים מבלי מלכות בית דוד אינו מושלם. וע"כ גם בתפילה שמונה עשרה בברכת בונה ירושלים אנו מזכירים גם כסא דוד עבדך מהרה בתוכה תכין.

ברכה רביעית

ברכת הטוב והמטיב תקנו ביבנה ביום שנתנו הרוגי ביתר לקבורה, הטוב שלא הסריחו, והמטיב שנתנו לקבורה.

א. נחלקו הראשונים האם ג' ברכות מהתורה או מדרבנן. דעת הרשב"א, הרא"ש והתוס' שג' הברכות מהתורה, ויכול לאמרה באיזה מטבע שירצה, ובאו משה, יהושע, דוד ושלמה ותקנו להן מטבע לכל אחת ואחת בזמנה. ואילו לדעת הרמב"ם בספר המצות מדאור' סגי בברכה אחת, ואע"ג דדריש להו בגמרא ג' ברכות מקראי, אסמכתא בעלמא נינהו. ובדעת הרמב"ן נחלקו הב"י והב"ח. והנפק"מ במחלוקת זו גבי מי שברך מעין ג' על הלחם, האם יצא ידי חובתו או לאו כנ"ל.

ב. אף לדעת הראשונים שסגי בברכה אחת מהתורה, מ"מ המסופק אם בירך ברהמ"ז חוזר על הג' ברכות. והטעם בזה הוא דאע"פ שעיקר חיוב של ברכת המזון מן התורה הוא לברך ברכה אחת על המזון, מ"מ כל מה שמוסיף להודות מצטרף לחפצא של ברכת המזון וחל ביה קיום ברכת המזון מו התורה.

וקשה מה ענין זה שייך לברכת המזון. ועוד דלמה לא הוסיפו ברכה זו גם בתפלת שמונה עשרה או בשאר מקום. ואמנם יש בזה כמה הסברים כמו שכתבנו המפרשים שם בסימן קפ"ט.

דלפי דרכו מבאר הברכת אברהם (שם), שתקנת הברכה על הנס שלא הסריחו אחר מיתתם עד שבאו לקבורה, דבזה חזינו בחידוש דכפי רצון הי"ת גם בשר ועצמות של הגוף אחרי שיצאה הנשמה, אפשר לראות בהן חיות כאילו היה בחיים ואוכל וניזון, והיינו שכח החיות שבאדם אינה תלויה במזון, אלא ברצון הי"ת.

ונמצא שבברכה אחרונה אנו חוזרים לענין הברכה הראשונה שה' הוא למעשה הון ומפרנס את כל בריותיו ברוב רחמיו וחסדיו, והחיות באדם אינה באה דוקא ע"י אכילה ושתיה הגשמית אלא הכל ברצון ה', ואת זה ראינו בהרוגי ביתר, שגופן נשאר שלם כאילו עדיין הם חיים ע"י אכילה ושתיה, אע"פ שלמעשה הרבה שנים קודם לכן נהרגו.

תפילת תשלומין המשך מעמוד 6

[וא"צ לחדש בה דבר]. וכן נפסק בשו"ע.

הכרעת הטור והשו"ע שייכת באופן שמשלים תפילתו בחול אבל אם אירע כך בשבת, [דהיינו שהיה ר"ח ביום שישי ובשבת הוא כבר ב' בחודש] לא יתפלל ערבית שתיים, כיון שבשבת אין מתפללים נדבה [שאין נדרים ונדבות קרבים בשבת] וכיון שלשיטת ר"י לא שייך השלמה באופן זה, אינו משלים.

הזכיר הזכרה שלא לצורך

יה. לעיל הובא שמי שחיסר תפילת מנחה בשבת מתפלל במוצ"ש ערבית שתיים, ומזכיר הבדלה בראשונה בלבד, ואם הזכיר בשתייהן יצא. דין זה מבואר בגמ' בברכות. ומכאן דיין ר' יונה שאם הזכיר הזכרה שלא לצורך לא חשיב הפסק, שהרי בתפילה השנייה לא היה צריך להזכיר 'אתה חוננתנו' ואפ"ה מבואר בגמ' שאם הזכיר יצא. ומבואר דלא הוי הפסק. וכן נפסק בשו"ע סוף סי' ק"ח.

אמנם האחרונים כתבו לחלק בין הזכרה שיש בה שקר להזכרה שאין בה שקר. שדווקא 'אתה חוננתנו' שמזכיר מה שחנן לו ה' יתברך לב להבין ולהבדיל, וזה שייך בכל השבוע אלא שלא תקנו, באופן זה לא חשיב הפסק.

אבל כשהזכיר יעלה ויבא בזמן שאינו ר"ח, כיון שאומר 'יום ראש חודש הזה' הרי הוא שקר מוחלט שהרי היום אינו ר"ח ובאופן כזה הוי הפסק גמור, ודינו הוא שצריך לחזור לתחילת הברכה⁵. וכן פסק המשנ"ב (סימן ק"ח ס"ק ל"ח).

כדין. ודוקא אם עדיין לא סיים הברכה, אבל אם כבר סיים אין תקנה וממשיך תפילתו בלי התיקון. ואע"פ"י שבכל יום אנו מודים לקב"ה על הנסים שעושה לנו תמיד, וכמו שאנו אומרים בברכת מודים 'על נסִיך שבכל יום ויום עמנו', היינו נסים הנסתרים אבל 'על הנסים' הוא הזכרת ניסים גלויים.

נדבת הרב מרדכי אליהו וב"ב שליט"א בן הרב יוסף חיים אליהו שליט"א לדגל השמחה השרויה במעונם בחולדת בנם יוסף חיים ז"ל בשעט"מ. יה"ד שיוכו לגדלו לתורה לחופה ולמעשים טובים וידור רב נחת מכל יוצ"ח כ"י ויתברכו בכל מילי דמיטב ברוג

נדבת הרב נתנאל רואף וב"ב שליט"א לדגל השמחה השרויה במעונם בחולדת בתם תמר תח"י בשעט"מ. יה"ד שיוכו לגדלה לתורה לחופה ולמעשים טובים וידור רב נחת מכל יוצ"ח כ"י ויתברכו בכל מילי דמיטב ברוג

חיסר הזכרה

ז. מי שהתפלל תפילה בזמנה, אלא שחיסר הזכרה. יש הזכרות שאינם מעכבות וכגון 'על הניסים' או 'יעלה ויבא' בערבית של ר"ח, ובהם אינו חוזר ומתפלל. ויש הזכרות המעכבות, וכגון 'יעלה ויבא' בשחרית ומנחה של ר"ח או ביו"ט וחווה"מ גם בערבית, שבהם אם חיסר, הדין הוא שחוזר ומתפלל.

ואם כבר עבר זמן תפילה, וכגון שחיסר יעלה ויבא בשחרית וכבר עבר חצות היום, מתפלל מנחה שתיים.

אולם באופן שחיסר יעלה ויבא במנחה של ר"ח, ובערבית שלאחריו כבר אין זה ר"ח כיצד יעשה, הרי כשישלים לא יזכיר יעלה ויבא כיון שכבר אין זה ר"ח, וא"כ מה מהני התשלומין.

ובנידון זה נחלקו הראשונים. דעת חכמי פרונינצא שבאופן שחיסר הזכרה המחוייבת נחשב שלא התפלל כלל כיון שלא עשה כדיון, ולכן צריך להשלים גם אם בתפילת התשלומין לא יזכיר את אותה הזכרה, כיון שמה שחסר לו זו תפילה כדינה, והוא משלים תפילה כדינה.

אבל דעת ר"י שאע"פ"י שחיסר הזכרה אין זה נחשב שלא התפלל כלל, אלא שחסרה לו הזכרה, רק כיון שא"א להזכיר יעלה ויבא אלא בתפילה לכן צריך לחזור ולהתפלל. ואם כשחוזר על התפילה לא יוכל להזכיר מה מועיל השלמתו, ולכן ס"ל שבאופן זה אינו חוזר.

והטור הביא מחלוקת זו, והכריע שכדי לצאת מידי ספק יתפלל ערבית שתיים, ותפילה השנייה תהיה לנדבה

5. הזכרת על הנסים בפורים, לפרזים הוא רק בי"ד ולמוקפים בט"ו. אמנם פרוז שהזכיר על הנסים בט"ו אין זה נחשב הפסק, דמ"מ יש לזה שייכות בימים אלו. כן מבואר במשנ"ב סי' תרצ"ג סק"ו. אולם אם הזכיר על הנסים בשאר ימות השנה, כיון דהוי שקר מוחלט ואין לו שום שייכות בשאר ימות השנה חוזר לתחילת הברכה (מודים) כדי לאמרה

נדבת הרב יהונתן פרופ וב"ב שליט"א לדגל השמחה השרויה במעונם בחולדת נכדם ז"ל בן לחתנם הרב משה אבא איראם שליט"א. יה"ד שיוכו חריו להכניסו בבריתו של אאע"ה בעתו ובזמנו, ולגדלו לתורה לחופה ולמעשים טובים וידור הודים והסבים רב נחת מכל יוצ"ח כ"י ויתברכו בכל מילי דמיטב ברוג

נדבת הרב רועי אלימלך וב"ב שליט"א חתן הרב אמיר דיין שליט"א לדגל השמחה השרויה במעונם בחולדת בתם יעל תח"י בשעט"מ. יה"ד שיוכו לגדלה לתורה לחופה ולמעשים טובים וידור רב נחת מכל יוצ"ח כ"י ויתברכו בכל מילי דמיטב ברוג

גלגל החוזר' בדיני קדימה בברכות

ועוד, דנמצא לפ"ז הנידון בברכותיהן שוות אם מברך על החביב או על מין שבעה במתני' ברכות ד"מ; אינו אלא על מה לקבוע בפועל את הברכה, אך לעולם מרוויח הוא בכונתו לפטור את המין הנוסף גם את מעלת השני, וכל הנידון הוא על יחוד הברכה, וצ"ע.

והנראה בזה, דהנה ביסוד הדין דלהלכה חלוק סדר הקדימה בברכותיהן שוות מבאין בברכותיהן שוות צ"ב, דמאי שנא דברכותיהן שוות אמרינן דמין שבעה קודם לחביב, מבאין בברכותיהן שוות דאמרינן שחביב קודם למין שבעה.

וצ"ל, דהם ב' נידונים חלוקים בתכלית, בברכותיהן שוות הנידון הוא על מה לקבוע את הברכה, ואיזה מן המינים יפטר מכח הברכה על המין השני, ובוה אזלינן בתר חשיבות המין, דמין שבעה חשוב טפי מן החביב.

אולם באין בברכותיהן שוות דמברך על כל חד מינייהו את ברכתו הראויה, והנידון הוא איזה ברכה 'להקדים', בזה הסדר לא נקבע לפי חשיבות המאכל, אלא לפי חשיבות במעשה הברכה, וההכרעה היא שהברכה על החביב חשובה טפי.

ומעתה נראה, דבברכותיהן שוות הנידון הוא על מה לקבוע את הברכה ואיזה מין יפטר את חברו, ואזלינן בתר חשיבות המין, בזה לא מהני מה שמכוין לפטור את השני, כיון דסוף סוף קביעות הברכה הינה על חברו, ובוה נחלקו בסוגיא בברכות שם על מה לקבוע את הברכה בברכותיהן שוות, אולם באין בברכותיהן שוות דנתבאר שהנידון בזה הוא 'קדימה', ותליא במעלת הברכה, בזה יש להבין דגם כשמברך על מין אחד, אך מכיון שמכוין על המין השני, יש לברכה זו גם את מעלת הברכה על המין השני, ובגוונא שהשני חביב, הגם שלא ייחד עליו את הברכה, אך כיון דהברכה פטרתו להדיא, יש לה את מעלת ברכה על חביב.

והן הן דברי הקה"י הנ"ל, דיברך על התמר ויכוין לפטור את התפוח ויש לו בזה מעלת חביב דהתפוח, דלגבי קדימת התפוח לבננה אי"ז תלוי בחשיבות המין, אלא בחשיבות הברכה דברכה על חביב טפי - תפוח, קודמת, בזה סגי גם בכך שמכוין לפטור את התפוח כשמברך על התמר, אך לברך על התפוח ולכוין על התמר לא יועיל ליתן לו מעלת מין שבעה לגבי הנידון שבין התפוח לתמר על מי מינייהו יקבע את הברכה, שהרי בברכותיהן שוות בעינן שתהא קביעות הברכה על המין המסוים בדווקא, כדנתבאר.

בדין קדימה בברכות ידוע הנידון בדין 'גלגל החוזר', וכגון מי שהיו לפניו תפוח, תמר ובננה, וסדר החביבות שלהם הוא: תפוח, בננה, תמר.

שהרי נפסק בשו"ע כשיש לפניו שני מינים שברכותיהן שוות, יש לו לקבוע את הברכה על מין שבעה, ולאחמ"כ על שלם, ורק לאחמ"כ על החביב, ומאידיך, בשני מינים שאין בברכותיהן שוות, אזי מקדים הוא לברך על החביב ורק לאחמ"כ על מין שבעה, נמצא, דכשהנידון הוא אם מברך 'העץ' על התפוח או על התמר, יש לו לברך על התמר דהיא ממין שבעה וברכותיהן שוות, אולם כשהנידון אם יקדים 'העץ' על התמר או 'האדמה' על הבננה, יש לו להקדים 'האדמה' על הבננה שהיא חביבה טפי מן התמר כנ"ל, וכדין קדימה באין בברכותיהן שוות.

ומעתה באופן הנזכר לעיל דהתפוח חביב אף מן הבננה, הגם דיש לו להקדים הבננה לתמר, אך מאותו הטעם יש לו להקדים את התפוח לבננה, דבאין בברכותיהן שוות מקדים את החביב, ושוב אם יברך העץ על התפוח, נימא ליה דיקבע את הברכה על התמר דבברכותיהן שוות קובע על מין שבעה, ולגבי התמר יש קדימות לברכת הבננה ה'חביבה', וחוזר חלילה, וצ"ע.

ונאמר בזה כמה וכמה דרכים. ומצינו בזה מילתא חדתא, בספר 'שלמי תודה' (ברכות) הביא שנכנס אצל מרן הקה"י ושאל אותו מה לנהוג באופן הנ"ל, והשיב לו דיברך על ה'מין שבעה' דהיינו התמר, והגם שהבננה חביבה טפי ויש להקדימה, אולם מכיון שבברכת 'העץ' הוא פוטר גם את התפוח שהוא חביב מכולהו, שוב מתקיימת בכך גם מעלת 'חביב', והגם שיש לו לקבוע את הברכה על ה'מין שבעה' כיון שהוא קודם לתפוח בברכותיהן שוות, אך מ"מ יש לו גם את מעלת ה'חביב' בכך שפוטר בברכה זו את התפוח וקודם בזה ל'האדמה' על הבננה, ומוסיף שם לבאר, דאמנם יש ענין לקבוע ולייחד את הברכה על החביב ממש, אך גם כשלא יכול וכגוונא דידן דצריך לקבוע את הברכה על המין שבעה, מ"מ יש את מעלת חביב בכך שמכוין לפטורו.

והדברים צריכים ביאור, דכמו"כ נימא לאידך גיסא, שיברך על החביב, ויכוין לפטור את המין שבעה, והגם שיש ענין ביחוד הברכה ממש על המין שבעה, אך בדין שלגבי התמר הבננה קודמת דחביבה טפי, משו"כ מברך על התפוח החביב מכולם ויש לו גם את מעלת מין שבעה בכך שפוטרו להדיא.

בליל שבת קודש בין קבלת שבת למעריב

ישאו דברים הרבנים הגאונים

- חניכי ישיבות (שורשים) - מודנו מרא דאתרא שליט"א
- אור אביעזרי - הרב אליהו פרץ שליט"א
- אילת השחר - הרב ישראל אייזנבך שליט"א
- זכרון אליהו - הרב חזקיהו גולדברג שליט"א
- חניכי הישיבות (פרויקט) - הרב יוסף קטיפיאן שליט"א
- קוית' ה' (א) - הרב קלונימוס גדליה גרינפלד שליט"א
- קוית' ה' (ס) - הרב ערן כהר שליט"א
- שויתי ה' - הרב צבי הירש וילנסקי שליט"א רב ביהמ"ד
- שערי תפילה - הרב אברהם ניבן שליט"א
- תפארת תורה - הרב חיים שטרנפלד שליט"א

לעילוי נשמתו הטהורה של המקובל הקדוש

רבי **יצחק אבוהצירא** זצוק"ל הי"ד

דמן תולאל

מחבר הפיוט 'אעופה אשכונה'

בן הגאון המלובן האביר יעקב'

מזהר"ר **יעקב אבוהצירא** זצוק"ל זיע"א

נרצח ע"י ישמעאלים יש"ו ביום י"ד שבט תרע"ב

זכותו תגן עלינו ועל כל ישראל, אמן.

כתב בספרו 'לב טהור' [עמ' ס"ז] (נדפס בספר 'תולדות יצחק'), 'צריך האדם המתפלל, שיחשוב בעצמו כעני שדופק על הפתח, וכיון שיהיה עמו עני, אזי הקב"ה אינו מואס בתפלתו ובקשתו, וזה משו"כ בתהילים 'תפלה לעני כי יעטוף' - אזי יהיה ראוי ש'לפני ה' ישפוך שיהו', וקבל תפלתו, עכ"ל.

הונצח ע"י הרב בנימין כהן שליט"א

זכות בעל ההלולא זצוק"ל תעמוד לו ולביתו להתברך בכל מילי דמיטב בבני חיי ומזוני, בבריות נפא ונחורא מעליא, וה' יתברך ימלא כל משאלות לבם לטובה. אכ"ר

דיני קדימה בברכות

באופ"א דיש דין קדימה אלא שהם שווים העץ ברכה עדיפא על האדמה והאדמה חביב עדיף על שאינו חביב שהוא העץ ולכך איזה שירצה יקדים).¹

וממילא יש לדון לפי"ז בגלגל החזור שדנו האחרונים (הובא בשיח השדה ח"ג בחידושים למס' ברכות מא, והגר"א גנחובסקי בספר בר אלמוגים ריש סי' כו בשם תשובת תורת יקותיאל או"ח סי' מג) כשיש לאדם האדמה חביב ופרי העץ יותר חביב אך אינו משבעת המינים כמו תפוח וגם ענבים משבעת המינים (ואינו חביב) על מי יברך דאם יברך על האדמה שחביב יותר מ'ז' המינים הרי יש לו תפוח שיותר חביב וצריך לברך עליו, ואם יברך על התפוח בזה ז' המינים עדיף, ואם יברך על הענבים זה גם שלא כדין דהא האדמה חביב מהם.

ומרן הגר"ח ק"צ ז"ל (שיח השדה ח"ג בחידושים למס' ברכות) נקט שיקדים הענבים שכיון שהם ז' המינים וברכתן גם מתייחסת לחביב של העץ (התפוח) הרי בירך גם על מין ז', וגם על החביב. והגר"א גנחובסקי (שם) חולק ע"ז ומסקנתו שישלך הענבים ויברך על התפוח החביב ביותר ואח"כ האדמה ויצא ממקומו שיהיה שינוי מקום ואז יברך על הענבים ואין בזה ברכה שאינה צריכה באופן שבלי זה לא יכל לאכול את הענבים מחמת הספק בדיני קדימה, והאי תקנתא רק באופן שהיה משמיט את האכילת ענבים.

אמנם לפי הדברים הנ"ל ודאי שיברך קודם האדמה דהא דין קדימה שברכותיהן שוות חמיר דאם יברך העץ על מי שאינו ממין שבעה הוי זילותא למין שבעה וא"כ לא יכול לברך על התפוח שהוא חביב, וא"כ האדמה שיותר חביב מהענבים, קודם ושפיר אח"כ יברך על הענבים שהם מין שבעה שגובר על התפוח וביותר, דהא הטעם שחייב לברך האדמה כי מה שקודם כאן להאדמה זה התפוח, והרי אסור לברך עליו, דיש ענב שהוא משבעת המינים שגובר עליו, ואם כן מה שמעכבו מלברך האדמה זה התפוח שעליו אי אפשר לברך (מחמת הענב) ולכך קדימת התפוח מפרי האדמה אינו מעכבו, כי לא יוכל להקדימו ושפיר יברך האדמה ואז נשאר ענב מול תפוח שהדין שמברך על ז' המינים.

וטעם נוסף דהא מצד שני פירות העץ שלפניו, ברכת העץ על הענב מ'ז' המינים קודם לתפוח שאינו מין ז', אף שהוא חביב, ונשאר אפשריות קדימת הברכה רק על הענב והאדמה, ובכה"ג האדמה שחביב ממנו קודם. (וכ"כ בספר וזאת הברכה).

ויש שטענו שצריך לברך העץ על הענב והתפוח ביחד ולאכול משניהם יחד אך לכאו' אף שלא עובר על דין קדימה בכ"ז גם לא קיים דין קדימה דאף שלא עבר איסור שהקדים הענב לפני האדמה שחביב ממנו מכיון שאכל ויברך גם על התפוח שהיה יותר חביב מהאדמה, בכ"ז הפסיד דין קדימה ששבעת המינים העץ קודם לתפוח וזה לא קיים.³

[ויש] לדון בטפל אם יש דין קדימה כיון שנקטינו שהטפל חביב בברכה אלא שנפטר בברכת העיקר (כמבואר בחזו"א סי' כז ס"ק ה) אם יש דין להקדימו אף שאין ברכתו העץ (כגון פרוסת לחם מרוחה באדמה חביב עם פרוסת לחם העץ מ'ז' המינים),

ראשון, שודאי יברך קודם על האדמה החביב, דכיון שאינו מברך עליו בפועל העץ אין שום חסרון כלפי המין ז'.
3. ובמג"א סוף סי' ריא (סוף ס"ק יג) דן בהיו לפניו יין שברכתו הגפן ותבשיל שעורים שברכתו מזונות וזית שברכתו העץ מה יעשה, דהא יין קודם לזית ושעורים קודמין ליין, וזית קודם לשעורים וזה זה ג' ברכות שונות והשאלה מי יקדים ושונה מהנ"ל (כ"כ בר אלמוגים סי' כו).

כתב בפמ"ג (ריש סי' קסח מ"ז ס"ק א) שאף שבדיני קדימה נאמר בגמ' מצוה מן המובחר בכ"ז מדהשמיטוהו הפוסקים ס"ל דמיקרי עברינא ועובר על דברי תורה ואפשר בר נידוי ומכת מרדות.

כשיש לפניו מיני פירות שברכתם העץ, שבעת המינים קודם למי שאינו משבעת המינים אף אם השני חביב (בדרך כלל) יותר משבעת המינים (שו"ע סי' ר"א ס"א) ואפילו אם השבעת המינים הוא חצי פרי והשאר הם שלמים (משנ"ב ר"א ס"ו ד) [ואף קליות חיטה שברכתן האדמה קודם לעץ אף מ'ז' מינים, כיון שהם קודמין לארץ משנ"ב ס"ק יח].

כשאינם משבעת המינים כגון תפוח ואגס, ואחד מהם חביב והוא חצוי והשני שלם, עדיף שלם מחביב (משנ"ב ס"ק ד).

אם שניהם שלמים משבעת המינים כל המוקדם לארץ אף דהוא חצי כגון חצי תאנה ורמון שלם חצי תאנה עדיף (שעה"צ ס"ק ד). וסימנך לקדימה בברכותיהן שוות, שש"ח שבעת המינים, שלם, חביב.

והנה יש להקשות דחזינן שחשיבות הברכה לכו"ע שבעת המינים עדיפא מחביב ובפשטות דז' המינים זה חשיבות **בחפצא** של הפרי, ואילו חביב אינה מעלה בגוף הדבר אלא מחמת ה**גברא** שיש לו חשיבות לפרי זה לכך עדיף מעלת ז' המינים שהיא בחפצא ומעלה בעצם הדבר.

ואם כן יש לבאר מדוע כשיש לפניו פרי שברכתו ב"פ האדמה והוא חביב בזה פסקינן שמברך עליו לפני פרי העץ שהוא משבעת המינים ובזה חביב גובר על ז' המינים. (משנ"ב ס"ק ט) הרי אם שניהם העץ, ז' המינים גובר על מין חביב, ואיך יתכן שכשירד דרגה שברכתו האדמה שהיא פחות בחשיבותה מברכת העץ (כמבואר בס"י ר"א ס"ג) בזה יהיה עדיף האדמה החביב מעץ דז' מינים.

ואמנם השו"ע עצמו הביא דעה שאיזה שירצה יקדים, אך גם זה קשה מדוע בברכות שונות לא יהיה חייב להקדים מין ז' לברכת האדמה. [ואמנם שהכל חביב אינו קודם להעץ (ס"ג וס"ק ח, טז)].

וכיארזו הראשונים (רשב"א ברכות מא. רא"ש וכן מבואר במג"א) דכששני המינים מאותו ברכה יש יותר חשיבות שפרי שהוא משבעת המינים יפטר את הפרי שאינו משבעת המינים ואף שהוא חביב ולא שיהיה הפוך שפרי שאינו משבעת המינים והוא חביב יפטר פרי של שבעת המינים.

והגר"א גנחובסקי זצ"ל (ספר בר אלמוגים סי' כח אות א' ד"ה אך יעוין ברשב"א) ביאר שכוונת הרשב"א שזה זילותא בז' המינים שהם נפטרים ולא שהם פטורים.

משא"כ כשיש שני סוגי ברכות שונות אין חסרון בחשיבות שבירך האדמה לפני העץ של ז' המינים כי יברך גם על ז' המינים ויפטרנו בעצמו ולא ע"י פרי אחר, ובכה"ג אין שום זילותא ושפיר קודם חביב לז' המינים, דהיינו שכשמברך האדמה על חביב ואח"כ יברך על ז' המינים העץ, אין חסרון וזילותא בז' המינים כשברך האדמה לפניו.

(ולשיטת השו"ע שזה שיטת הרמב"ם ג"כ יש לבאר שאין שום דין קדימה מה יברך קודם האדמה חביב או העץ או

1. דלעולם בשני ברכות שונות עדיף חביב, שהוא חשיבות לגברא, (וכדברי הדרכי משה ריש סי' קעז) ורק באותו ברכה שזה זילותא ששבעת המינים יפטר בפרי שאינו מ'ז' המינים רק בזה יברך על ז' המינים.
2. ועפ"ז נראה כשיש פרי שספק מה ברכתו אי האדמה או העץ, כמו פאפיה והוא חביב ויש לפניו גם פרי העץ ממין ז', שאם שניהם העץ צריך לברך על מין ז' אך אם אחד אדמה והוא חביב צריך לברך עליו

נדבת הרב יניב אלגם ורב שליט"א לרגל השמחה השדויה במעונם באירוסין בתם תחיל עב"ג הבה"ח רועי אביטן ה"ו בשעטר"מ. יה"ד שיעלה היווג יפה, לחפאת כרם בית ישראל, ויתברכו בכל מילי דמיטב ברו"ג ושמחת האירוסין תתקיים א"ה ביום ראשון באולם ביה"ס שושנים

נדבת הרב גד בכר ורב שליט"א לרגל השמחה השדויה במעונם באירוסין בתם תחיל עב"ג הבה"ח רועי אביטן ה"ו בשעטר"מ. יה"ד שיעלה היווג יפה, לחפאת כרם בית ישראל, ויתברכו בכל מילי דמיטב ברו"ג ושמחת האירוסין תתקיים א"ה ביום ראשון באולם שיע"י ישיבת הדרת תורה

יתכן כשזה טפל שיוקדם באכילה ובכה"ג ודאי יקדים ברכת העץ ודו"ק].

שוב מצאתי בגליון מים חיים (279, שבט תשע"ו) ששאלו את הגר"ח זצ"ל, ונקט שיש דין קדימה לברך על שניצל שטוגן בשמן זית לפני בשר אחר דס"ס הברכה גם על הטפל, ולהכי שפיר הוי מעלה שבירך על מין שבעה אף שמברך שהכל.

וכגון תפוח וסלט חסה עם שמן זית (שאינן חביב אחד מהשני) שהתפוח שהוא העץ קודם לחסה שהיא האדמה אך מצד הטפל (השמן זית) שהוא מין ז' קודם לתפוח אף שברכתו האדמה ולכאוף תליא בחקירה אי כל דין קדימה, הוא קדימה בברכה. יש צד להסתפק בזה, אך אם הדין קדימה מתחיל שמחמת דין קדימה באכילה לכך יש דין קדימה בברכה, בהא שהשמן זית רק טפל פשיטא שאין דין קדימה באכילתו שהיא טפילה ולא

ברכת הוופלים המשך מעמוד 17

ולפ"ז גם לפני שהודבקו עלי הוופלה זה לזה, וכן אם נפרק את הוופלה המוכן לעלים נפרדים, אכתי שם "פת" על כל עלה בפני עצמו, וברכתו בומ"מ רק מספק. אך עלה ופלה שנאפה כדי להאכל כך בפנ"ע בלי דיבוק [כמו גביע הגלידה], אין עליו שם "פת" כלל, וברכתו בומ"מ בודאי (כשנאכל בלי מילוי גלידה), אף כשאוכלו לשם שביעה, וכן כשנאכל בפני עצמו כקינוח בסוף הסעודה.

ז. שו"ר בשו"ת 'עולת יצחק' (לג"ר יצחק רצאבי שליט"א, ח"א או"ח סי' ל"ו), שכתב בנוסח אחר, וז"ל, כיון שלא נשתנית עצם צורתם, רק דקותם המרובה מפקא להו משם לחם. ממילא מסתבר שבהנחתם זה ע"ג זה, שפיר הדר למהוי להו שם לחם. ואף שאין זה בשעת האפייה גופא, רק אחר אפייתם מדבקים אותם עם המתקה שמכניסים ביניהם למילוי. פשוט דהא דאולינן בתר שעת אפייה אינו אלא לאפוקי משעת לישא כו' ולא אתו לאפוקי שעת אכילה. כי הטעם לשעת אפייה משום ברכת המוציא לחם, וא"כ אדרבה יותר חשוב שם לחם בשעת האכילה שאז מברכין [ושעת האפייה אינה אלא חלק מחלקי ההכנה עד גומרם], עכ"ד.

ולדבריו ברכתו של העלה האפוי שעדיין לא הודבק להיות ופלה, היא בודאי בומ"מ. כי דקותו מפקא ליה משם לחם, ודינו כתבשיל מחמשת מיני דגן. אבל אם מפרק עלה נפרד מן הוופלה המוכן, מסתבר שאחרי שכבר קיבל שם חדש של 'פלה' (שמוגדר כספק פת הבכ"ס והוא ספק המוציא), אין חשיבותו ושמו מתבטלים ממנו מחמת שמפרק אותו לעלים נפרדים (ונחשב כמפרק פת לפירושים) וברכתו בומ"מ רק מספק. וכל זה לדברי הגרי"ש אלישיב זצ"ל.

אמנם הגרשז"א זצ"ל נקט שאע"פ שמדבקים כמה שכבות ביחד, אין זה משנה את דינו משאר וואלאפלאטקע"ס, וכנ"ל. ולעולם נשאר על זה שם תבשיל, ואינו נהפך להיות סוג חדש, עם שם חדש של מאפה ופת.

[וחלוק] מחביתיות עבות (פנקייק) - שנזכרו במשנ"ב ס"ק לו - שאף שהן דקות ורכות ביותר, מ"מ אינן קלושות ואוויריות. ולכן אם קבע סעודתו עליהן, מברך המוציא וברהמ"ז. אמנם גם הן פטורות מחלה מפני שאין להן תואר לחם, כ"כ שו"ע הגר"ז (סדר ברכות הנהנין פ"ב סעי' ו, ועיי' שם סעי' ז) עי"ש.

ושמעתי מהגר"ר שמואי היימן שליט"א ששאל מפי הגרשז"א זצ"ל, ואמר לו שיש לברך בומ"מ על ופלה שנאכל בסוף הסעודה לשם קינוח [אך לא משום שנחשב ודאי פהבכ"ס, אלא] מטעם שנתבאר, שעלי הוופלים הם דקים וקלושים מאד, ולכן אין לגביהם תורת לחם כלל. וממילא אין עליהם ספק המוציא כלל, כשאר פת הבאה בכיסנין. והוסיף הגרשז"א שאין בדבריו אלו שום חידוש, אלא רק זאת שהוופלה שלנו הוא הוואלאפלאטקע"ס שנזכר במשנ"ב הנ"ל. ואם ישאל השואל, שמה הוופלים שלנו עבים יותר, זה אינו, מפני שמן הסתם בזה"ז יודעים לאפות יותר דק וקלוש מאשר בזמננו, עכ"ד הגרשז"א זצ"ל.

ו. אמנם בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל הובא (בספר 'זאת הברכה' בירור הלכה סי' יב) שנקט שוופלה שלנו אינם כוואלאפלאטקע"ס, הואיל ומדבקים כמה שכבות ביחד עם מילוי ביניהם, ושוב איננו דק כהוואלאפלאטקע"ס.

והדברים צ"ב, כיון שמתחילה לא היה עליו כלל שם פת, לרוב דקותו וקלישותו, והיה מוגדר כתבשיל ודייסא, א"כ היאך יתחדש עליו תואר ושם פת, ע"י דיבוק כמה עלים ביחד.

ולכאורה סברתו בזה, דהואיל ונאפה מתחילה על מנת לדבק אח"כ כמה שכבות ביחד, ועל דעת לאחדם ולהופכם לדבר אחד עבה, שיש לו שם לעצמו. ומכיון שלמאכל העבה המוגמר יש תואר לחם, לכן כבר מתחילת לישתו ואפייתו, מיד חל על כל עלה בפנ"ע שם של 'פת', ולא שם של תבשיל. ונקודת החידוש בזה, ששם ודין המאפה נקבע מתחילתו על סמך העתיד, והיא סברא מחודשת.

בית הוראה
'קהל עדת חרדים' אופקים

הודעה חשובה
בתקופת ימי השובבי"ם הבעל"ט ועד פורים
תחקיים קבלת קהל בימי חמישי בערב
עד השעה 22:00

לע"נ רבי זרח ב"ר נחום ז"ל
נלב"ע ט"ו בשבט תש"נ
הונצח ע"י בנו רבי איתן נחום וינשטיין שליט"א

לתשומת לב הוצאות הדפסת הגליון מרובות. לתרומות,
הקדשות והנצחות 0527679598 או בנדירים פלוס:
[עניינים נחוצים - תורת רבותינו שבדרום](#)

לדעת לחיות!

האם דיני הקדימה לברכה הם חובה או 'מעלה'?

בייגלאך ופרוסות עוגה ושניהם חביבים עליך, על מה תברך קודם?

האוכל בתוך סעודת ט"ו בשבט ג"כ זיתים, האם יברך עליהם?

האוכל 'שלו' ושקדים - על איזה מהם יקדים בברכה?

אכל חצי זית 'שהכל' וחצי זית 'מזונות', מה יברך?

מיץ ענבים ותמרים - איזה מהם קודם לברכה?

מה מברכים על פופקורן, קבוקים או על אננס?

בירה ויין, האם יברך קודם "שהכל" או "הגפן"?

האם מברכים 'שהחינו' על פרי חדש מרוסק?

אוכל פיסטוק ובירה מה יקדים בברכה?

מלפפון ופלפל, על מי יברך 'האדמה'?

האם ברכה על היין פוטר את המרק?

מה מברכים על דובדבן מסוכר?

האם יין פוטר בברכתו 'ארטיק'?

הצטרף עכשיו ללימוד

הלכות ברכת הפירות

ואי"ה בשנה הבאה ט"ו בשבט אצלך יראה אחרת

הודעה משמחת לשוחרי התורה

מסכת אהלות זה לא הלכתא למשיחא!
דיני טומאת מת אקטואליים גם לישראלים!
מעוניין להכיר את המושגים של 'אהלות'?

מצגת

טומאת אהל למעשה

דיני 'טומאת אהל' המצויים כיום
הלכה למעשה גם למי שאינו כהן

אולם קויתי ה' מוצש"ק פר' בא אור לי"א שבט בשעה 21:15
דברי פתיחה קצרים ממורנו מרא דאתרא שליט"א

מגוון
דוגמאות,
תמונות
והסרטות
מרתקות
מהשטח

כבישים

טיסות

בתי חולים

טיולים

תחבורה

ציבורית

בתי קברות

מרכזים

רפואיים

הלוויות

ועוד...

ניתן לקבל את דף העדכונים
החשובים לכהנים
במייל או בפקס

מקס: 073-363-8698

A083132020@gmail.com

לתרומות: נדרים מלוס
המדריך לכהנים

קו מידע:

08-3132020

מענה אוטומטי 24 שעות
מענה אנושי ברוב שעות היממה

מידע על בתי חולים, מרכזים
רפואיים, כבישים, טיסות, מסלולים,
מוזיאונים, ועוד

חברות מידע
המדריך לכהנים

שיעורים בהלכות
טומאת כהנים

כתבי עת בענייני
טומאת כהנים

בית הוראה
לכהנים

הכשרת מרכזים
רפואיים לכהנים

מידע לכהנים
במענה קווי ואנושי

**המדריך
לכהנים**

לשמירת קדושתם בארץ ישראל

בנשיאות הגאון רבי דוד הכהן מונק
והגאון רבי אליהו הכהן בייפוס שליט"א